

XXXIII. kötet.

1940. jan.—márc.

1. szám.

UNITÁRIUS SZÓSZÉK

Megjelenik negyedévenként = Előfizetési ára évi 100 Leu

KIADJA:

AZ EGYETEMES UNITÁRIUS LELKÉSZKÖR

SZERKESZTI:

SIGMOND JÓZSEF,

Odorheiu-i lelkész.

TARTALOM:

Oldal

A békesség zászlója — <i>Bálint Ödön</i>	3
Az unitarizmus dicsősége — <i>Dr. Fikker János</i>	8
Ember tervez, Isten végez — <i>Kövári Jakab</i>	15
A megtartó hit és bizalom — <i>Kelemen Imre</i>	24
Az új parancsolat — <i>Simén Domokos</i>	29
Virágvasárnapi tanulság — <i>Zoltán Sándor</i>	33
Nagypénteki ima — <i>Nagy Béla</i>	37
Jézus sirjának beszéde — <i>Zoltán Sándor</i>	40
Két pohár — <i>Útő Lajos</i>	43
Utolsó búcsú Kelemen Erzsikétől — <i>Ürmösi Károly</i>	45

XXXIII. kötet.

1940. jan.—márc.

1. szám.

UNITÁRIUS SZÓSZÉK

Megjelenik negyedévenként = Előfizetési ára évi 100 Leu

KIADJA:

AZ EGYETEMES UNITÁRIUS LELKÉSZKÖR

SZERKESZTI:

SIGMOND JÓZSEF,

Odorheiu-i lelkész.

Globus-könyvnyomda (Csiky Albert) Odorheiu.

1940.

A békesség zászlója.

(Főtanácsi beszéd 1939 dec. 3-án)

Alapige: Ézsaiás 49: 22

Több, mint egy negyed évszázada már annak, hogy a kulturájában magasan száguldó világ tartós békességének egyensúlya felborult s ezt az egyensúlyt újból talpraállítani a népek minden törekvése és erőfeszítése mellett sem sikerült s a mai napig sem. Huszonöt esztendeje már annak, hogy a szeretet és békesség Istenétől megszentelt föld patakzó könnyeknek hatalmas árjától, fájó sóhajoknak keservesen siró hangjától lett teljes és ezeket a szenvedés könnyeket letörölni, keserves sóhajtasokat eloszlatni máig sem sikerült, bár az igazi békesség után úgy szomjuhozik az emberiség lelke, mint a börtönben sinylődő rab a szabadság tiszta levegője és áldott napsugara után.

Végtelen nagy békességvágyakozás közben szeretné már az egész világ meggyötört népe fölállítani a békességnek szép, fehér zászlóját messze mutató hegyormon, szilárd és ledönthetetlen sziklacsúcson, hogy ott lengesse azt a jézusi szeretet meleg szellője s a népek annak árnyékában kezét kézbe téve, ellenséges és gyűlölködő indulataikból kijózanodva, mint kienesztelődött jó barátok és embertestvérek élveznék a földi élet szépségeit.

De ma még hiábavaló a nagy vágyakozás és oknélküli a reménykedés az igazi tartós és egyetemleges békesség után, mert az érdekellentétben álló népek ma is gyűlölködő ellenségei egymásnak s az igazi békesség szép, fehér zászlóját kitűzni nem tudják. Ki fogja, testvéreim, fölállítani azt és mikor, ha az embereknek és a népek vezéreinek 25 esztendő alatt sem sikerült? Erre a kérdésre ad választ az ó-testámentum és a fogság

nagy prófétája, Ézsaiás, aki azt mondja, hogy Isten lesz a békesség adó: „Igy szól az Úr Isten: Ime felemelem az én kezemet a népekhez és előttök zászlómat fölállítom.”

Óh az Isten fogja felállítani hát az igazi, tartós és egyetemleges békesség zászlóját magas hegyormon, szilárd sziklacsúcson, de meggyőződésem szerint csak akkor, amikor a minden más kulturájában magasan száguldó emberiség a vallási kulturának is oly magaslatára jut el, ahol ismerni fogja az Istennek igazi lényegét s ennek következtetésképpen megalázza magát az örök, nagy isteni gondviselés előtt.

* * *

Kultura! Jelenti a fejlődést és a haladást, a művelődést és a tökéletesedést, végső fokon pedig a tökéletességet magát. Mint ilyen, soha meg nem álló lelki folyamat és meg nem szűnő szellemi gyarapodás, melyben megállás nem lehet soha. Természetesen a teljes szellemi és lelki kulturális tökéletességet e földön el nem érhetjük, mert a tökéletesség egy eszményi csúcspont, tehát maga a mindentudó és mindentlátó Isten. De állandó egyesült munkával annak lépcsőfokain fönnebb és fönnebb emelkedhetünk s azt mindjobban megközelíthetjük. Amely nép vagy egyház, abban a balga hitben ringatja önmagát, hogy ő már elérte a kultura legmagasabb csúcspontját, a tökéletességet, s így azért többé áldozni nem tud és nem akar, az a nép vagy egyház a halál útján jár, lassan elsorvad és kitöröltetik a folyton haladó nemzetek és egyházak sorából s arra az utókor ítélete is nagyon lesújtó lesz.

Mert ne gondoljuk, hogy az utókor nem fog ítéletet mondani rólunk. Ezelőtt két évtizeddel ásták a Karolína szigetcsoport Lele nevű szigetén egy ősrégi kultura emlékeit, melyekről addig semmit sem tudtak a híres archeologusok. Egy huszezer lakósú város nyomára akadtak, amely ezelőtt talán 50.000 esztendővel pusztult el a Csendes Óceán nyugati felének alá-sülyedése napján. Épületek megkövesült maradványai, előkerült különböző értékek roncsai egy csodás kulturájú népről beszélnek. És e kiásott értékek maradványaiból ma megismerjük annak a népnek szellemi fejlettségét és lelki alkatát. E tény győzzön meg tégedet mának embere, hogy a nagy minden-ségben nincsen halál, csak feledés, hogy nem tűnhetsz el a földről nyom nélkül te sem, mert amit ma alkotsz és teremtesz,

arról talán 10.000, vagy 50.000 esztendő múlva mondanak ítéletet a késő unokák.

De nem is lehet panasz a ma emberére, mert a vallási kultúra kivételével minden téren szédítő magasságokban jár és még magasabbra igyekszik a 20-ik század embere. Ma már nem lep meg senkit, hogy repülő gépek szárnyain gyors röptü madárként szeldesi a levegő eget az ember; vagy hogy a ki-ejtett hang az éther hullámain egyetlen másodperc alatt hét-szer szaladja körül a vén földet. Ma nem tartják lehetetlennek Piccard professzor lázas igyekezetét, mely szerint a földről több millió kilométer távolságra levő égitestekre, csillagokra akar átjutni; vagy hogy mű gyomrokat tud készíteni a modern orvosi tudomány régi beteg gyomrok helyébe.

Azonban mit ér az emberiségnek ez a csodálatos nagy kulturája, ha a kulturájában szédítő magasságokban rohanó emberiség több száz milliója nem látja, hogy mindezt az Isten, a mindentudás központja és forrása cselekszi benne és általa, ha nem ismeri az igazi Istent, a szerető Atyát, akinek lényege a tiszta szeretet s aki azt várja képére formált gyermekeitől, hogy alázzák meg magukat előtte és szeressék egymást. Mit ér a szellemi fejlettség, a technikai tudás, ha az emberiség nagyobb százaléka megállva egy elért lépcsőfokon, 370 esztendőn át nem tett egy lépést sem előre a vallási kultúra mezéjén. Ha millió számra vannak emberek, akiknek nem kell a szeretet és békesség Istene, míg jól folynak napjaik s csak a szenvedés vagy a halál órájában óhajtják a gondviselő Atyát, mint Schakespeare egyik halhatatlan művének embere Falstaff, aki egész életében a vigságnak élt, de mikor érkezett az utolsó óra és halálos ágyán feküdt s kezei szünet nélkül tépték takaróit kínjában, szivéből feltört a kiáltás: Isten! Isten! Isten! és ezt négyszer is megismételte. Falstaff ekkor érezte át, hogy Isten nélkül nem tud meghalni és hogy Istent, a szerető Atyát magunkénak tudni a legnagyobb kincs életünkben és halálunkban egyaránt.

Meg kell alázkodni hát Isten előtt, a szeretet lelke előtt még a legnagyobb tudósnak is, mert amíg tudását ágyugolyók, mérges ölő gázok és gyilkoló szerszámok gyártására használja, addig nem süthet ki a várva várt békesség napja. Az igazi, tartós békesség szép fehér zászlóját Isten fogja kitűzni magas hegymoron akkor, amikor az emberek, nagyok és kicsinyek

egyformán megalázzák magukat előtte s teljesítik a vallási kulturának legnagyobb követelményét, a szeretetnek jézusi parancsát. Akkor majd a farkas és a bérány, az oroszlán és a galamb egy helyen lesznek s a békesség zászlója alatt angyalként ölelik át egymást.

* * *

Afiai! Egyetemes unitárius anyaszentegyházunk 370 esztendőn át mindig a vallási fejlődés és haladás, a vallási kultúra melegágya volt. Mindig a kor színvonalára igyekezett emelni a hittételeket és a szertartások gyakorlását, hogy népünk a szellemi, a technikai és minden irányú kulturával párhuzamosan haladjon előre az istenhit és a vallásfogalmak kérdéseiben is. Azt tanította mindig, amit a legnagyobb proféta, a názáreti Jézus hirdetett és megélt, hogy Isten szeretet és az emberek szeretni tartoznak egymást. De mikor ezt hirdette, ugyanakkor nem üldözött más valláson lévőköt soha, bitófát senki számára nem faragott s börtön ajtót nem nyitott a máskép vélekedőkkel szemben, mert a lelkiismereti szabadságot tiszteletben tartotta. A mi egyetemes unitárius anyaszentegyházunk és vallásunk szeretetet és békességet szolgált mindig. És azt szolgál ma is az egyház kormányrúdjá mellé a közbizalom által elhívott hivatalos vezetők irányítása mellett, akiknek munkálkodása iránt teljes bizalommal vagyunk.

És mert a mi unitárius anyaszentegyházunk a vallási fejlődésnek és haladásnak, szeretetnek és békeségnek, szóval a vallás kulturának meleg ágya volt mindig és az ma is, azért mi ez egyháznak tagjai úgy nézünk szeretett egyházunkra, mint a mi legszentebb értéinkre, drága talizmányunkra, mint a mi második édes jó anyánkra, akit elhagyni nem tudnánk soha. Ezt szeretjük s érte minden áldozatot meghozni készek vagyunk. Levághatják a két kezünket, tőből lemetszhetik a lábunkat, de ezt a szivünkhöz forrt édes jó anyát meg nem tagadjuk és egyenetlenkedésekkel életét meg nem keserítjük soha, soha.

Ennek az édesanyának az életét éltetjük a saját életünkkel és vérünkkel, jövőjét biztosítjuk egységes munkával, mi egyházi és világi papok, asszonyok és férfiak és ti az egyház szolgálatára felszentelendő új lelkipásztorok akkor, mikor hirdetjük a szeretet és békesség Jézusi evangéliumát, alkalmas

és alkalmatlan időkben egyaránt. Mikor szembe helyezkedünk az önzés és egyéni érdek kapzsiságaival s megtagadjuk az ént, csak hogy a köznek javára lehessünk. Az egyház életét tesszük virágzóvá akkor, amikor künn az ugynevezett perifériákon, falusi kis eklézsiákban, vagy az édesanya sorsát intéző főtanácsi gyűléseinken áldott megértéssel értékeljük a mult drága hagyományait és hatalmas eredményeit, de ugyanakkor időt és fáradságot nem kimélve egységesen jelenünk meg a hívó szóra mindenütt, ahol szavunk, becsületes lélekből fakadó, jóakaratu kritikánk és cselekedetünk annak javára szolgálhat; félretéve és elfeledve a tán olykor-olykor felmerült kellemetlen helyzeteket, melyekkel megbánthattuk egymást.

* * *

Remélni akarom, hogy ma, mikor reánk néz sok unitárius testvérünknek s más vallásu embertársainknak a szeme, mi egységes jóakarattal munkálunk egyházunknak javára s ez által építjük tovább azt a szeretet hajlékot, mely igazi melegágya a jónak és a békességnek s munkánk által hozzájárulunk ahhoz a nagy műhöz, mely szerint Isten kitűzheti a népek életében a várva-várt igazi és egyetemleges békességnek szép, fehér zászlóját. Ámen.

Ima.

(Főtanácsi beszéd előtt).

Mély tisztelettel és alázatos hódolattal állunk meg előtted, végtelen szeretet, békességünk Istene, édes jó Atyánk, mikor az élet és a munka sebeket osztogató harcteréről ide jöttünk, a békesség szent falai közé. S midőn megállunk előtted és felnézünk szeretetet sugárzó és békességet tükröző atyai szembe: ime megszárad könnytől ázott szemünk, földerül búbanatos arcunk s megenyhül fáradalomtól pihegő kebelünk. Aztán boldogok vagyunk ez ünnepélyes pillanat hatása alatt, hogy elhozhattuk közelből és távolból életünk zivataros, fölkorbácsolt, hullámozó tengeréről azt az igazi kincset, ami neked végtelen érték, nekünk szent talizmányunk — mert abból szeretet és békesség virágok fakadnak, emberiséget boldogító érzések születnek — a szivünket áldozatul neked édes jó Atyánk,

ami összeköti a mi gyöngye életünket a Te végtelen életeddel. Óh, boldogok vagyunk Atyánk, hogy ma, amikor recseg, ropog a világ alkotmánya, mi elhatározhatjuk újból magunkat a jónak tökéletesebb megélésére és arra, hogy ebből a jóból adjunk valamit a szomorú, beteg, haldokló világnak, amelyben oly nehéz az élet.

Tudjuk, hogy kicsinyek vagyunk, jó Istenünk a nagy világhoz mértén. Parányok, porszemek az embermilliókkal szemben. Hogy szavunk csak suttogás a világ harci lármájában és a levegő hullámos étherjében. De úgy érezzük, hogy a szívünk nagy, mert szeretet érzéstől dobban, békesség vágytól duzzad s így a te örök akaratod szerint érez.

Ezeket a szent szív-érzéseket világkinccsé szeretnők tenni s az emberiség boldogítására óhajtanók szentelni, mert erre hívott el minket a Te legtökéletesebb fiad, a názáreti Jézus, aki példát adott nekünk, hogy úgy cselekedjünk, amiképpen Ő cselekedett. A nagy szeretet fundamentumán felépülő igazi békesség zászlójának a föltűzését szeretnők munkálni tovább, amihez erőt, kitartást, türelmet kérünk tőled szeretet lelke, békesség forrása, Édes Istenünk. Óh add meg ennek a népnek, unitárius imádkozó gyülekezetnek, amire szüksége van: az erőt, a kitartást és a türelmet, a szeretet és békesség munkájához Isten, örök gondviselés. Ámen.

Bálint Ödön
esperes.

Az unitarizmus dicsősége.

(Elmondva 1940 jan. 14-én — a nemzetközi vasárnapon — Kolozsvárt)
Cluj

Ezekiel XXXVI. 24—28.: „Egybegyűjtelek titeket . . .“

A múlt vasárnap a szószékről felolvasott püspöki körlevél a gyülekezetnek már tudomására hozta, hogy ezen a napon az általános vasárnapi gondolatokon túl és felül örömteljes kötelességgel nemzetközi viszonylatban mélyítjük el ünnepünket. A Hollandiában székelő Nemzetközi Szabadelvű Keresztény Vallá-

szos Szövetség, mely immár negyven esztendeje tartja testvéri közösségben a világ különböző helyén élő, de egy lélekkel imádkozók táborát, egy néhány éve azzal a határozattal kívánta megerősíteni a közös gondolat gyökereit, mely szerint az év egy bizonyos vasárnapján minden unitárius szellemben élő gyülekezet ennek az együvé tartozásnak fáklyalángját lobogtassa. Ennek a nagy, átfogó gondolatnak szolgálatába szegődtem én is ma és ez alkalommal ennek vagyok a magvetője.

Minden elvetett mag sikeresen csak úgy kel ki, ha megelőzőleg a talaj megfelelő formában elkészült a befogadására. Karácsonyt, husvétot vagy más nagy ünnepet eredménnyel lehet lelkileg kamatoztatni istentiszteleteinken, mert ezeket megelőzte s megelőzi a szokásos ünnepelőtti hangulat. Ez az idő kellő mértékben fel tudja melegíteni a sziveket arra, hogy azokban csirába mozduljon az ünnepi kívánság és üzenet, gyökeret tudjanak verni azok az új elhatározások, melyek ilyenkor születnek,

Ennek a vasárnapjaink rendjébe beállított ünnepi gondolatnak a lelkekben nem igen tudott előkészülni a megfelelő talaja. Azok a nemzetközi események, melyek veszélyes viharoként áthúznak nappalaink és éjszakáink fölött, arra kényszerítenek, hogy ösztönösen önsorsunk súlyos kérdéseivel foglalkozzunk. Az a légkör és hangulat, mely óráról-órára titokzatosabban vesz körül bennünket, mindenre jó, csak éppen arra nem, hogy riadt és kételkedő szivünket messzemenő, világot átfogó eszmék kedvéért lelkesedésbe hozzák.

A lemondás és reménykedés meredeken és váratlanul alakuló sziklaszorosai ezekben az időkben szűkreszabják látásainkat s élesen elhatárolják azt a horizontot, melyet kutató szemünk szomjasan keres a csendesen pirkadó hajnali égen. Ilyen sorsdöntő napokban, amikor közvetlen életünk jövőalakulása a fegyverek erőviszonyain látszik múlni, megfásul a lelkünk minden olyan gondolattal szemben, mely evangéliumi kötelességeinkre emlékeztetve, idézi számunkra a jézusi parancsot: még ellenségeiteket is szeressétek.

Amikor nap-nap után, ha akarjuk, ha nem, tudomásul kell vennünk, hogy a világ melyik fajtájához tartozunk, kevésbé fogékony a szivünk olyan tanításokkal szemben, melyek szerint nincsen zsidó és nincsen görög, nincsen pogány és nincsen idegen.

Mindazonáltal a templom falai — úgy érzem — kötelez-
nek, sőt ennél több, figyelmeztetve ébresztgetnek, felelősségre
vonnak és titokban parancsot osztogatnak. Templomi hangulat-
tal, alázatosan és megadással — mindenek ellenére — elfogad-
juk a püspöki érvelést: „minél nagyobb és veszélyesebb a
vihár, a megpróbáltatás, annál inkább hinnünk kell, hogy ve-
lünk van az Isten. Minél inkább sujt az emberi rosszindulat,
ellenségeskedés, szeretetlenség és gyűlölködés indulata, annál
inkább bizonytságot kell tennünk arról, hogy az evangéliumi
szeretet lángja végképpen nem aludt ki, ezt a fegyverek, bom-
bák robbanása kioltatni nem tudja”. „... a szélben égő fáklya
lángja lehamvad, de újból fellángol.”

A világ távoli tájain élő minden unitáriusok közös napján
Ezékiel proféta szavait idézem: „*Egybegyűjtelek titeket minden
tartományból...*”

Ünnepünknek kettős célja van: unitárius öntudatunkat erő-
síteni s felvértezni az egyetemesség megérzésén át. És másod-
szor: a huszonhárom állam különböző nemzetiségeit a vallás
benső erezetén átömlő emberi érzésekkel közelebb hozni egy-
máshoz s ezáltal a nagy megbékélést hathatósan munkálni.

Vajjon ennek a második feladatnak mennyiben tudunk
megfelelni? Naponként értesülünk arról, hogy most a világ
egyik feléből, majd más helyekről világmegváltó gondolatok in-
dulnak el, melyek mind-mind az elmérgesedett és összekúszált
emberviszonyokat kívánják megjavítani. Parlamenti javaslatok,
diplomáciai erőfeszítések, kereskedelmi szerződések, szédületes
magasságból lehulló röpcédulák — állítólag mind azért vannak,
hogy lefékezzék, vagy éppen elnémitsák a fegyverek hangját.
Vajjon lehet-e valamelyes eredménye annak, ha a sokszor le-
hetetlen játékot űző hivatalosok módjára a szabadelvű vallás-
sos gyülekezetek szerle e világon ügybuzgó munkába kezdünk
és őszintén békét üzenünk az emberiségnek? Ha magatartá-
sunkkal, beszédeinkkel és munkáinkkal, ha imádságainkkal
minden élő embernek azt hirdetjük, hogy a béke és a szeretet
a világ megtartó erői — vajjon csak kiáltó szó maradunk a
pusztában?

Félek, hogy minden ilyen igyekezetünk hegyre való szikla-
gördítés lesz és éppen olyan tragikusan végződik vállalkozá-
sunk, mint a görög rege emberéé. Félek, hogy szőnyegen forgó
nagy világkérdések zajos lármájában, vallásos hitünk és erkölcsi

felfogásunk hangja lágynak és szelidnek bizonyul. A valóság általában belső dolgok eligazítására, elrendezésére tudhat vállalkozni, már pedig egyetemes a világvélemény olyan tekintetben, hogy árnyalatokban változó érzelem és gondolkodás ma nem megoldás. Súlyos külső, tárgyi, látható és földi megoldásokra van szükség. A több száz milliót számláló katolikus egyház római feje őszinte igyekezettel próbálta és próbálja a rendelkezésére álló erővel a békét munkálni s úgy látszik, kevés eredménnyel. Mennyivel kevesebb eshetőséggel vállalkozhatunk mi, szabadelvű keresztények erre a nagy feladatra? A különböző országokban legfeljebb husz milliót tudunk összeszámlálni s ha tudjuk azt, hogy ez a szám a földön élő emberiség számának éppen egy százalékát jelenti, körülbelül képesek vagyunk megítélni esetleges vállalkozásunk sikerét. Igaz, hogy ezt a világot és ennek értékes eszméit nem a mennyiség, hanem a minőség mozgatja és élte. A napi politikai események hangosan és meggyőzően beszélnek arról, hogy a két százalék a százszázalékkal szemben diadalmasan küzd és nemesen harcol, de ahoz, hogy mi, a világ egy százalékát képező unitárius férfiak és nők, ifjak és öregek valóban a minőség tartalmi jellegében vállaljunk feladatokat, még sok hiánypótlásra, tisztulásra és egész szellemi erőnk friss megacélozására van szükség. Ahoz, hogy más keresztények, vallások és felekezeteknél nagyobb eséllyel vállaljuk az Istenországa munkálását, még sok odaadó, lelkiismeretes, önmegtagadó, áldozatos és szeretetteljes jézusi gondolatot és érzést kell keblünkben kitermeljünk, addig még sok őszinte unitárius lélek kell imát mondjon a jó Istenhez s sokan kell felismerjük szent kötelességeinket azon a helyen, amelyre az élet rendelt.

A minőség jegyében élni és munkálni, cselekedni és imádkozni vallásunk tiszta ereje kötelez bennünket úgy, ahogy másokat vallásuk nem kötelezhet. Az a vallás, amelynek birtokosai vagyunk, természeténél, jellegénél, tartalmánál és szelleménél fogva előjárói szerepünket megkönnyíti. Amennyi fényt, dicsőséget, eredményt és áldást jelentett a mi vallásunk a föld különböző tartományaiban hosszabb, rövidebb történelme alatt, azt nem annyira a vallást keblükben hordozó emberek, hanem a vallás belső lényege, igazsága és szeretete termelte és árasztotta szét.

Ha időnként az unitárius lobogó fehér szinei magasra

emelkedtek, azt nem annyira a zászlótartó karok, mint inkább a belülről, a vallásból fellendülő, tiszta forrásként felszökellő üde és igaz Istenmeglátás cselekedete.

A világ nagy vallásai, a számbelileg és anyagilag erősek, a maguk misszionáriusaik által terjesztették szerte a világon a vad népek körében a maguk vallását. Valahogy meghódították, vagy lelki gyarmatosították a nagy emberterületeket. Az unitárius vallásnak, illetve egyháznak ilyen missziókhöz sohasem volt érzékük. Egy-egy izzó lélek magánlelkésedésből akadt ugyan s nekivágott a világnak, „hogyan az unitárius vallás igazságait elterjessze, munkája azonban vele halt meg“.

A világ különböző táján kisebb-nagyobb csoportokban élő unitáriusok önmaguktól jöttek rá hitükre s nagyon sokszor nem is tudtak arról, hogy vannak még a világon mások is, akik hozzájuk hasonlóan gondolkoznak. És ebben látom én vallásunk nagy minőségi előnyét. Ha mesterséges uton, rábeszéléssel, propagandával, vagy éppen pénzzel, külső erők igénybevételével sikerült volna csupán a husz milliós kicsiny sereget összetoborozni, — úgy ma is remegnénk s bizonytalanok volnánk vallásunk sorsa felől.

Az unitárius vallás azonban nem így született. Szinte természeti törvényhez hasonló jelenség. Ha egy ország, vagy egy állam a maga belső fejlődésében, társadalmi kérdései rendezésében, politikai érettségében a lelki szabadságot kitermeli önmagából, már jelentkezik a feltartóztatlan vágy az unitarizmusért. Lelki fejlődési fok ez, melyet a világ minden embere, minden népe egyszer elér, akár akarja, akár nem. Természetesen keletkezik, mint a fán a rügy, ha reá süt az áldásos tavaszi napsugár; önként adódik, mint a gyermek arcán a mosoly, ha lelke szabadon és természetesen örülhet valaminek.

És minden áldott, örökszép tulajdonsága mellett is, minősége vitathatatlan erejében is ez a vallás ott tengődik, vagy ott vánszorog a középszerű élet és világlátások, tucatmeggyőződések szürke mesgyéjén. Azt a nagy álmodást, melyet magában hordoz, még nem tudta színesre álmodni. Azt az egyszerű, őszinte életet, melyet valójában jelent, még nem tudta megélni. Annak az útnak és igazságnak, melynek letéteményesse, irányát nem tudta még lerögzíteni. Neki-neki lobbanó erővel itt-ott egy-egy láng magasabbra csap fel, de ez a vallás a maga nagy művét, a lelkekben megépítendő előítéletmentes, igaz nagy alkotását

még elkezdni sem tudta. Mint az elkészült, terveit megrajzolt művésznek hiányzik még az isteni pillanat, az ihletés termelte nagy meglátás. Pedig, amíg az alkotás el nem kezdődött, a művészi erő meddő hiábavalóság csupán.

Ezért áldásosak, nagyszerűek a mai naphoz hasonló alkalmak. Az egykedvű menetelés világösvényein egy pillanatra minden unitárius megáll s a szivekből felharsanó sorakozóra friss napiparancsokat hallgat önmaga feladataira nézve.

„Egybegyűjtelek titeket minden tartományból és beviszlek titeket a ti földetekre és hintek reátok tiszta vizet, hogy megtisztuljatok minden tisztátlanságtól és minden botránnyaitoktól. És adok nektek új szívet és új lelket adok belétek és elveszem a kőszívet testetekből és adok nektek hússzívet“.

Sokáig egymásról semmit sem tudva, egészen idegenül, ismeretlenül törtük a nehéz rögös nyomokat, egymás küzdelméből nem tanulhattunk semmit. A hitetlenség zordon sziklája és a gondolatnélküli bigottság égbenyúló hegye között az egyenes, kertelés nélküli, Istenhez vezető uton szétszórta, egyedül haladó seregtöredék voltunk s olykor-olykor kínos harcainkban hol mártírjaink, hol intézményeink hullottak el. Milyen hosszú és milyen nehéz, milyen gyötrelmes és milyen könnyes volt ez út a szomorú gyulafehérvári gyűlés és e között a nap között. És most, amikor tudjuk, hogy husz millió embernek egyidőben ugyanezért a gondolatért száll Istenhez imája, milyen mérhetetlenül új horizontok nyílnak meg befelé és kifelé egyaránt. Ebben a nagy lélektalálkozásban komoly megfontolással vehetünk számot erőllenségeink, eredménytelenségeink okairól. Amikor minden tartományból egybegyűlünk, egyetlen vasárnapra bár, megismerhetjük, hogy miért van megtagadva vallásunktól és tőlünk ezidőszerint az ígéret földje. Megtanuljuk, hogy miért kell az Isten tiszta vizével megtisztuljunk s miért kell bálványainktól megszabaduljunk?

Sokszor vádoltak meg minket, unitáriusokat azzal, hogy vallásos megnyilvánulásainkban a negatív elemek rendszerint túlnyomóak. És ezen az őszinte megnyilatkozásu napon valljuk meg őszintén, ennek a vádnak igaza van. Nincs azonban különösebb restelni valónk ezért. Hosszú százesztendőkön keresztül elismertetésünkért harcoltunk. Minden küzdelmünk oda irányult, hogy önfenntartásunk sikerre vigyük. Hitelveink megfogalmazásával gondoskodnunk kellett külön lényegünk meg-

világítására, ugyanakkor azonban éberek kellett legyünk, nehogy újabb megvetés és meghurcolás érjen. Ez a történelmi jelleg nemcsak az erdélyi unitárius vallás arculatáról olvasható le, a világ bármely tartományában, ahol ez a gondolat megvetette lábát, ilyen volt a történelem. Ez az állandó védekezés, sokszor pedig elkeseredett létért való küzdelem, vallásunk arculatát erős vonásokkal, kemény kifejezésekkel ajándékozta meg. Igazságunk kénytelen-kelletlen hangoztatása sokszor hidegeknek, szívteleneknek mutatott az emberek előtt. Állandó küzdelem hevében élni annyit jelent, mint olykor kevésbé fogékonyá válni sima, lágy érzelmekkel szemben. Őrt állani, sokszor feszes vigyázban, mozdulatlanul, — merevedést jelent.

És amíg ezt a nagy történelmi munkát végeztük, amíg a bizalmatlan világnak bizonygattuk, amíg a vitatkozóknak megfeleltünk, amíg határainkat métafával elláttuk, amíg nagy ügybuzgalommal hirdettük, hogy legigazabb vallás vagyunk, — nem vettük észre, hogy az áhító lelkek, fájdalmas szívek és szomorú sóhajok az igazságon túl is várnak valamit: meleg, előmlő szerető szívet. Így magyarázható csupán, hogy Isten-utunk nyílt és egyenes járatát a nagy világon sokan elismerik, különösen a műveltek, a gondolkozók, de mert ebben az elismertetésért folytatott küzdelemben meggyőződésünkhöz szilárdan ragaszkodtunk, mert az igazságot és meglátásainkat az embereknél is jobban szerettük, megmaradnak véleményünkkel, de még nincsenek tagjaink között,

Ha valaki most újabb szemrehányást tesz nekünk s az őszinte beismerésből tökélet kovácsol ellenünk, az nem belülről, hanem kívülről ítél meg bennünket. Ez az unitárius történelem elkerülhetetlen volt. Sors az, hogy a történelmi feladataink kezdeti vállalása és sikerre vitele rovására volt vallásunk benső tökéletes szépsége kibontakozásának. S mégis, ha újra kellene kezdeni a harcot, újra így alakulna az.

Most, amikor husz millión foghatunk kezét, amikor egymástól függetlenül elindulva ide érkeztünk, úgy érezzük, hogy ráléptünk az ígéretföldjének ösvényére. Már nem félünk az elpusztulástól. Belső meggyőződésünk, hogy hitünk igazságát ezen a világon semmi meg nem törheti. Sem emberek, sem viharok, sem háborúk, sem gyűlölködések; a föld és az ég elpusztulhatnak, de az unitárius vallás mindörökre megmarad.

Most ebben a szent bizonyosságban és közös erősségben

várjuk Istentől a megtisztulásunkat szolgáló tiszta vizet, a kőszív helyett a hússzívet. Ez a találkozás új, kötelező erővel szólít fel bennünket, világ unitáriusait, hogy az egész nagy emberiség lelke, mint szükséges talaj el van készülve arra, hogy vallásos eszméinkkel azon belterjesen gazdálkodni tudjunk.

Erre a munkára a nemzetközi vasárnap leginkább minket lelkesít. Nekünk kimondhatatlan sokat jelent huszonhárom nemzet huszmillió imádsága. Hiszen Erdélyben unitáriusnak lenni a történelem minden idején kettős egyedüllétet jelentett, kétszeres árvaságot. Ezen a földön minden unitárius ahoz a néphez tartozott, melynek soha egy békés százada nem volt. Ahoz a néphez, akit talán az egész világon a legtöbbször vert földhöz a történelem. Viharban álló nemzet voltunk, akiket nehéz időkben kegyetlenül magára hagyott a sors. És ebből a magára hagyott, árva népből, az örökké küzdő magyar lélekből nőtt ki az unitárius vallás, századokon át a legmagányosabb, a legtöbbet üldözött Egyház a világon. Nekünk, legmagyarabb vallásnak jól esik huszmillió ember imádsága. Életünkből a magyart és az unitáriust nem tudjuk ezekben a napokban különválasztani s ha fajtánknak nem lesz bizonyosabb jövője, úgy vallásunknak sem, de ha az új távlatokat feltáró nemzetközi találkozó templomi áhitata nagy, dicső jövőt ígér, akkor rendületlenül hiszünk abban, hogy örömünk és boldogságunk teljes lesz. Ámen.

Dr. Fikker János.

Ember tervez, Isten végez.

Alapíge: Mózes I. könyve 50. rész 19—20. vers :
József pedig monda : „Ne féljetek, ti gonoszt gondoltatok én ellenem, de az Isten azt jóra gondolta fordítani”.

Sokan vallják a legkomolyabb meggyőződéssel, hogy a vallás szerepe csupán abban merül ki, hogy féken tartsa a társadalmi rendet, megzabolázza a szertelen indulatokat, gátat szabjon az alantas szenvedélyek mindent elborító áradatának. Különösen jellemző e felfogás vallóira, hogy a vallásnak ezt a

korlátolt, szűk térre szorított szerepét sem önmagukra vonatkozóan tartják fontosnak, hanem elsősorban másokra kívánják reáolvasni. A mai felvilágosult embernek nincs szüksége már az ilyen divatjamult régiségekre, mondják, de ha már megvan, tűrjük el, mert mi lenne, ha a nép egyszer nem félne Istentől, hiszen így is milyen világot értünk. E felfogás szerint valami olyan szerep jut az egyháznak a társadalomban, amilyent egyik legkiválóbb irónk így ír le, mint az ifjú Báthory Gábor válaszát papja korholására: „Azt mondom kegyelmednek, nem bánom, ha ki szolgám, intse engedelmességre irántam, de ne felejtse a kenyeret, mit tán holnap tőlem kap”. (Makkai: Ördögszekér).

E szerint olyan a pap, az egyház, a vallás a lélek városában, mint a doktorok, kórházak, egészségügyi intézmények a társadalomban. Jó, megnyugtató tudat, ha mindezek léteznek; szép, nemes hivatásuk elvitathatatlan, áldozatot is készséggel hoznak ezek fentartására, de mégis azt tartják igazán boldog embernek, ki késő vénségéig sem kórházra, sem doktorra, sem patikára nem szorul.

És amint sokan egészségesen nem kívánkoznak a kórház ovosságzagú, józan, fehér falai közé, hanem betegségükben is először is valami jóféle háziszerral próbálkoznak, ki bebevővel, ki rákenővel, éppen úgy a lélek világában is sokan húzódoznak attól a lelki gondozástól, építéstől, öntudatosítástól, amit az egyház, a vallás nyújt az ő szertartásain, vallásos gyakorlatain s az ezekben gyökerező lelki élményeken keresztül. E „modern” felfogás és gyakorlat hívei is tudnak ajánlani jóféle háziszereket. Ujság, rádió, társaság, sport, vadászat, kirándulás, tánc, szellemidézés, asztaltáncoltatás, szívderítő jó kicsi itóka, mindmegannyi háziszser a lélek ápolására. Mennyivel korszerűbbek, vidámabbak, divatosabbak mindezek, mint a komolyan, meghatározott órában hívó harangszó, a sokszor kellemetlen szorongást okozó prédikáció, vagy a lelki ujjászületést elváró urvacsorai szertartás.

Félre ne értsen senki! Nem kívánok a modern társadalmi élet nemesebb szórakozásai felett pálcát törni. Magam is tisztában vagyok a napfény, a vitaminok, az új lelki gyógy módok népszerű elméleteivel. De hiszem és saját életem fájdalmas tapasztalataiból tudom s ezért meggyőződéssel hirdetem, hogy a vallás mindezek felett álló, pótolhatatlan életvalóság.

Készséggel elismerem a vallás és az egyház művelődés,

társadalom alakító erejét, szerepét. Meg vagyok győződve arról, hogy más a színe a kulturának aszerint, hogy a buddhizmus, kereszténység, mohamedánizmus, vagy a bolsevizmus emlőin nevelkedett fel. Tudom, hogy az orvostannak, csillagászatnak, neveléstudománynak, építészetnek, mind az egyház melegágyában keltek ki magvai s az egyház volt évszázadokon keresztül a zsenge palánták kertésze.

E társadalmi, szembeszökő, első pillantásra felfogható megnyilvánulások mellett van azonban a vallásnak és az egyháznak egy belsőbb, személyesebb, hogy úgy mondjam névhezszólóan címzett része is, amely kétségbevonhatatlanul az egyénhez, hozzám-hozzád szól, amelyet nem lehet visszautasítani a szokott megjegyzéssel: hogy „a címzett ismeretlen”, vagy, hogy „ismeretlen helyre távozott”.

Minden ember életében vannak válságos órák, megpróbáló küzdelmek, leverő tapasztalatok, keserű csalódások, fájdalmas elbukások. Olyankor hiába közvetít a hangszóró könnyű, vagy nehéz zenét, olyankor a társaságban úgy érezzük, mintha minden felhangzó vidám nevetés a mi elesettségünket csufolná s sokszor még a sportban is keserűen kell tapasztalnunk a bibliai mondás igazságát: „nem a gyorsaké a futás és nem az erőseké a küzdelem”. A nagy, nemzeti, vagy társadalmi tragédiák csak akkor válnak igazán érzékelhetőkké, amikor azokat az összetevő egyéni életsorsokra elemezzük. Fájdalmas látvány lehet a csatatér véres sebesültjeivel, néma halottaival, de csak akkor teljesedik be igazán a sziveltépő fájdalom, amikor az asszony, a szülő, vagy a gyermek előtt bizonyossá válik a homályos sejtelem, hogy nincs kit várni többé.

Szomorú a társadalmi, osztály, vagy nemzeti elnyomatás ténye, amikor olvasunk róla, de kínzó valósággá akkor válik egész teljességében, amikor betevő falatunkig, gyermekeink ruhájáig, könyvéig, játékáig szivárog le maró íze. Megrázó a halál fenséges komor pompája, zord kérlelhetetlensége, de számunkra akkor válik érzékelhető valósággá, amikor ajtónkon kopogtat csontkeze.

Az élet ilyen nehéz, egyéni kérdéseivel tanít szembenézni a vallás és az egyház. Minthogy e szembenézések legragyogóbb példái szentkönyvünk, a Biblia lapjairól szólanak hozzánk legtöbb biztatással, azért van minden keresztény templom szószékén kinyitásra, olvasásra készen a Biblia.

A felolvasott rész előzményei mindenki előtt ismeretesek, hiszen alig van az Ótestamentumnak rokonszenvesebb, szivünk-höz közelállóbb alakja, mint József. Életünk minden öröme és csalódása feltalálható történetében. Szülői szeretet, testvéri irigység, étellel-halállal való leszámolás, testvérárulás, csalárd könyveket hullató álnok csalás, váratlan sorsfordulat, kísértő csábitás, börtön sötét mélye, váratlan emelkedés, ujratalálkozás s szivből jövő megbocsátás olyan gazdagságban rétegződnek egymásra életében, mint földtűrődésekben a drága érc vonulatai.

E gazdag, színes élményekből és tapasztalatokból összetevődő mozgalmas életnek minden életbölcselete e mondásában kristályosodik mindnyájunk biztatásává, melyet a bosszútól méltán remegő testvérekhez szólott: „Ne féljeteK, ti gonoszt gondoltatok én ellenem, de az Isten azt jóra gondolta fordítani”.

Azt tanítja nekünk e vallomás, hogy sokszor, amiért a legtöbb könnyet hullatunk, amiért legtöbbet bánkodunk, azt teszi az Isten az Ő csodálatos gondviselése által életünk legnagyobb áldásává.

A vallás szerepe, fontossága épen abban nyilvánul meg s abban jut kifejezésre, hogy a hit, az Istenben való bizalom ápolása által lelkünket a világon tapasztalható gonoszságokkal, rosszal szemben építő magatartásra neveli reá.

A vallás legfontosabb hivatása az emberiség életének le-tűnt évezredeiben abban nyilvánult meg, hogy a különböző korok műveltsége erkölcsi szintje szerint az embert a földön található rosszal, mint az élet legfájdalmasabb tapasztalatával szemben, győzedelmes, alkotó magatartásra bírta.

Felfogásom szerint a vallás jövőjét sem a hivatalos társadalom esetleges üldözése, vagy pártfogása dönti el, hanem az a kérdés, hogy tud-e a vallás az egyes emberi lelkekben olyan vágyakat, reményeket, hitet, meggyőződést ébreszteni, amelyek az egyre szaporodó gondoktól, félelmektől gyötört emberi lelkeket győzedelmessé tegyék a rosszal való szembefordulásban.

Legősibb szembefordulás, állásfoglalás a rosszal szemben az volt, amikor az ember megszemélyesítette tapasztalata tárgyait s a térbe, időbe kivetítve azokat: incselkedő, meg-ejtő, rontó, elvesztő szellemekkel népesítette be képzelete vilá-gát, s azok játékának, vagy harcának fogta fel az emberi élet-

sors változásait. Sűrű erdők mélyén, égbenyuló hegycsúcsok telején, az ismeretlen, titokzatos világból eredő források környékén vélték e szellemek lakozását. Régi áldozó helyek, áldozati szokások, ördögüzések, boszorkányégetések történetei beszélnek e felfogás véres valóságáról, halálos komolyságáról. Ezeknek egyenes leszármazottai azok a nép s tanultabb osztályok körében egyaránt, nyíltan, avagy titkon, de — kiírhatatlanul — élő babonás szokások, amelyek előtt még azok is hódolnak, akik máskép, büszkén kérkednek hitetlenségükkel.

A tudatos rendszerező gondolkozás aztán rendre választalat húzott közéjük: két csoportra, a jó és a rossz csoportjára osztva a titokzatos, sorsdöntő erőket. Isten és a Sátán, angyalok és ördögök csoportjára oszlanak e felfogás szerint a világ erői. Örök, szakadatlan harcban állanak e táborok egymással. Az ember az ő gyarlóságában, esendő voltában, hol az egyik, hol a másik csoport hatalmába esik. Gyakorlatok, szokások, szertartások alakultak ki a jó megnyerésére, a rossz távóltartására. Varázsigék, rontás elleni érmek, ráolvasás, füstölők, illatszerek, ünnepi színek, szertartásos mosakodások szolgálják e felfogás szerint az örök emberi célt, a jó megnyerését, a rossz távóltartását.

Sokan meghatározott dátumokban hisznek, amikor a Jelenések, vagy Dániel könyvének titokzatos jóslatai szerint betelik az idő teljessége, megharsannak az ítéletet hirdető trombiták s a Bárány elfoglalja az ő királyi székét, itélni eleveneket és holtakat. „Amikor az Isten eltöröl minden könnyet és halál nem lesz többé, sem gyász, sem kiáltás, sem fájdalom nem lesz többé, mert az elsők elmúltak.” (Jel. 21. r. 4. vers.)

Azok a keresztény hitfelekezetek, amelyek hisznek az előre-elrendelés tanában, azt mondják, hogy az ember sorsa születése pillanatában megpecsételtetett, némelyek örök kárhözatra, némelyek örök boldogságra lévén elhivatva.

Izrael szigorú, törvényes igazságot hirdető prófétái szerint bűnei miatt szenvedett a választott nép. Jóbot megpróbáltatásai közben titkos bűnökkel vádolták barátai, mert szerintük a rossz Isten büntetése a bűnökért.

Korunk igen sok embere az élet terheit, megpróbáltatásait, a fenyegető sötét jövődőt a vak véletlen játékának tekinti, mely megcáfol minden magasabbrendű célt, erkölcsi törvényt, krisztusi eszményt. E mind szélesebb körökben terjedő divatos

új pogányság szerint e világból hiányzik minden céltudatosság, erkölcsi alaptörvény. Elvész a jog, igazság, szerelet ereje az egymással szembenálló felfegyverkezett világhatalmak, félelmissé dagadt mammuth-vagyonok, szabadjára engedett ősi ösztönök gigászi tusájában.

Szinte reménytelen feladatnak látszik, ezekkel az egymással ellentétesnek látszó hivatalos, vagy titkon vallott nézetekkel szemben, vagy azokkal egyidejűleg hirdetni a ma megfélemlített, hitében csalódott emberiségének unitárius vallásunk szegletkövet alkotó alaptételét, hogy *egy az Isten, ki minden rosszat jóra fordít.*

Az alapvető hiba, mely a rossz kérdésének szerintem egyedüli helyes megoldását megnehezíti igen sok lélek számára, rendszeren a kiinduló pontnál csúszik be életfelfogásunkba. Mindannyian olyan életet akarunk, amelyből a baj, a rossz, a küzdelem ki legyen rekesztve. Pedig az olyan életben, amelynek szótárából hiányoznak a szavak: baj, elbukás, könny, fájdalom, elvesztik értelmüket az ilyenek: jóság, győzelem, megvigasztalódás, együttérzés, önfeláldozás, barátság. Aki nem nézett soha szembe a bajjal, nem tudhatja, mi a bátorság. Aki nem tapasztalta mi a magányos elhagyatottság, nem tudhatja, mit ér a hű társ. Aki nem volt kísértésben, nem tudhatja, mit jelent az állhatatosság. Aki nem ette a szolgaság könnyes, fekete kenyerét, nem tudja felfogni, mit jelent a szabadság fényes napja. Aki nem állott a halál sötét örvényének partján, nem tudja, mit jelent az élet drága lehellete.

Ne értsen félre senki e felfogásomban. Nem akarok az oszlopszentek, a tisztos örömeiket megvető rideg önsanyargatás kettős erkölcsének prédikátorává szegődni, csupán azt hirdetem, hogyha van bennünk egy parányi hit, egy lehelletnyi krisztusi szellem, akkor a világ rosszasa, gonoszsága a lélek világának keresztényi, titkos törvényszerűsége szerint a jobbik énünket kell kiváltsa belőlünk.

A baj, a rossz, Isten világkormányzó rendjében önmagában véve semleges nagyhatalom. Végzetünké csak akkor válik, ha megfutamodunk előle, ha kétségbeesésbe, tétlenségbe, könnyelműségbe kergethet. Viszont az emberiség nagyjai, sorának előbbvivői új élethivatást, nemesebb, nagyobb, egyetemesebb feladatokra való elkötelezést nyertek a reájuk zúduló rossz özönében.

Mi lett volna Józsefből, ha testvérei nem indítják el végzetesnek indult útjára? Egy névtelen pásztor, olyan mint sok más millió, Jézus világtörténelmi alakja a kereszten nőtt mindnyájunk eszményképévé. Szent Gellért püspök a félelmes, merdek mélyéből lépett az örökkévalóságba. Mátyás, Mohács után vált minden magyar álmává. Dávid Ferenc alakja, a dévai vár sötét háttéréből vetitődik a hitszabadság vértanuinak halhatatlan rendjébe. Mikes Kelemen, Rodostóban lett Zágon soha el nem muló fényes csillaga. Dickens akkor jegyezte el magát egy életre az elavult, lelketlen társadalmi intézmények ostromozójává, amikor arcán szégyenpírral kellett apját az adósok börtönében látogatnia. Széchenyi a régi társadalmi rend összeomlásának a küszöbén kölcsönöz életével és tetteivel új tartalmat, hivatást a nemesség önmagát lejárató osztályának. Kossuth a világosi szörnyű összeomlás után szerez szónoklataival, szerepléseivel soha addig nem tapasztalt rokonszenvet, megbecsülést a magyar névnek.

Sokan azt szeretnék, ha az erkölcsi világrend is olyan törvények szerint működne, mint amilyenek a munkaadó s a munkás közti viszonyt szabályozzák. Bizonyos számú jót végző munkaóra után, ennek megfelelő boldogság pénzegységben fizetett munkaórábért szeretnék minden hét végén pontos leszámolással. Ennyi súlyú jócselekedetet dobva a mérleg egyik serpenyőjébe, ugyanannyi súlyú örömmel, boldogsággal szeretnék lehuzatni az élet mérlegének felénk eső serpenyőjét. Azonban gondoljuk csak meg alaposan, az ilyen üzletszerű leszámolásnál hol lenne az erkölcsi nagyság, kiválóság, hol lenne a jótettnek erkölcsi értéke, ha a jót nem önmagáért, hanem megfelelő jutalomért kellene cselekedni. Volna-e magasabb szempontból értéke az ilyen erkölcsi csere-kereskedelemnek? Hiszen akkor nem az érdemesek, hanem az élelmesek nyernék el a pálmát. Milyen szegény lenne az emberi nem történelme azok nélkül, akik jutalom nélkül itták ki az igazságért a méregpoharat, vitték a Golgothára a keresztet, ették egy soha meg nem tagadott eszményért a bujdosás, hontalanság kenyerét. Milyen sötét lenne az igazság világa, ha elhallgattak volna az idők folyamán, már megszólalásuk előtt azok, akik felfedezéseikkel nem, hogy elismerést nyertek volna, hanem üldöztetést szenvedtek éppen megismert, felfedezett igazságuk korszakalkotó volta miatt. Hiszen, ha úgy lenne, akkor

senki sem merne ellentmondani a meglevő hibáknak, tévedéseknek, gyarlóságoknak. Akkor alkalmi kis hizelgőkből s a mindenkori hatalom hiuságát legyezgető élelmesekből lennének a világ koronázatlan nagyjai.

Nem incselkedő szellemek megejtő játéka hát az, amit közönségesen rossznak tekintünk életünkben. Nem is a közönbős sorsnak vak játéka. Nem előre elrendelt kárhozat, vagy átok.

A rossznak határozott szerepe, hivatása van a gondviselő Isten világkormányzó tervében, alkotmányában s végeredményében az emberiség legnagyobb nevelő, fegyelmező, új kezdeményezésre serkentő, kifogyhatatlan erőforrása. A betegségek, járványok, csak száz esztendővel ezelőtt is szörnyű csapásai voltak a tehetetlenül vergődő emberiségnek. A tenger sok könny, félelem, rettegés új, nemes telkesedést gyujtott a tudósok lelkében, legyőzni, korlátok közé szorítani e csapásokat. Országok villongása, háborúk pusztítása, anyagi, lelki javakat felörlő, hihetetlen méretű fegyverkezések ostromolják szüntelen a jó Isten gondviselésébe vetett hitünket. Azonban én ezek közt is hiszem, hogy e fájó vajudások is addig kell emésszék az emberiséget, míg az elviselt, mérhetetlen szenvedések tetőpontján új, teremtvő társadalmi megoldások felé vezetnek az emberiségnek ma még ismeretlen, vagy talán csak ezután születendő nagyjai.

A térképeken régebb sötét foltokkal szokták megjelölni azokat a helyeket, amelyeket nem ismert az akkori földrajztudomány. Minden tudósnak, minden utazónak az volt a legőbb vágya, hogy ezekbe a foltokba belerajzolhassa a felfedezett folyókat, hegyeket. Bátran vágta neki a felfedező útnak, kezdetleges eszközökkel, iránytű, gőz nélkül s fedeztek fel ismeretlen földeket, világrészeket.

A mi életünk térképének is vannak ilyen ismeretlen foltjai. Ne riadjunk meg tőlük! Nézzünk szembe velük, közelítsük meg elszántsággal, lelkesedéssel, hittel s meglátjuk, hogy soha nem remélt új partok titkos öblei, rejtelmes növényei tárulnak fel előttünk. Gondoljunk a József sorsára s ha lesz hozzá hasonló hitünk, kitartásunk, mi is elmondhatjuk vele: „Ti gonoszt gondoltatok én ellenem, de az Isten jóra gondolta azt fordítani.”

Mindez, mint a József életében a miénkben sem jön önmagától. Hitre, mély meggyőződésre, erőre, kitartásra van szükség.

ségünk. Ezek, pedig komoly elmélyedést, önmagunk vizsgálatát, céljaink, szándékaink mérlegelését, az ok nélkül való hiúságok elhagyását, lemondást, öntudatos valláserkölcsi életet, önfegyelemet, embertársaink javának szem előtt tartását kívánják minden lépésünkben.

Erre kíván nevelni, ebben akar megtartani a mi unitárius egyházunk intézményeivel, lelki tanítóival s vallásos gyakorlataival. Ezeket az elhatározásokat kívánják megérlelni bennünk a nagypénteket megelőző hetek visszaemlékezései.

Mindez, elismerem, a mai válságos időkben nem könnyű feladat. De hányan vannak, akik hosszú évek során mindenről lemondanak, csak vagyont gyűjthessenek. Hányan vannak, akik az élet ragyogó tavaszát, az ifjuság idejét kemény tanulással töltik el, hogy maguknak tudományt, oklevelet szerezzenek. Hányan viselik el az inas évek szigorúságát, hogy mesterekké lehessenek. Hányan vannak, akik fizetnek, fáradságért, hogy táncolni, festeni, rajzolni, vagy nyelveket tanulhassanak. Hát vajjon, csak a lelki életünk felépítése, rendszerezése, öntudatosítása, bensőségessé tétele ne érdemelne áldozatot, odaadást, törődést?

Tudom, hogy mindnyájunk életének könyvében vannak olyan fájdalmas, leverő, megpróbáló fejezetek, amelyeknek értelmét, célját sokáig felfogni nem tudjuk. Ilyenkor tegyük úgy, mintha olyan könyvet olvasnánk, melybe néhány sor, vagy oldal idegen: előttünk ismeretlen nyelven van írva. Ne tűnjünk szerfelett e részeken. Olvassuk tovább azt, amit értünk s rendre az előzményekből, következményekből kiveszszük, hogy mit akart azokkal mondani a szerző.

Bizzunk abban, hogy a mi életünk könyvének a szerzője, Isten nem írta ok és cél nélkül életünkbe az előttünk érhetetlennek látszó fejezeteket. Bizzunk abban, hogy egyszer csak megvilágosodik számunkra azoknak értelme és titka. Gondoljunk csak arra, hogy életünkben mennyi olyan miatt tépelődünk, emészteltük magunkat, lettünk életuntak, ami felett azután vidám derűvel néztünk keresztül.

Higyjük rendületlen hittel, hogy életünk könyvének a szerzője, Isten feltárja egyszer előttünk életünk minden titkának értelmét s akkor mi is elmondhatjuk Tolsztojjal: „Nem azok, akik szenvedésbe borították a világot, hanem akik szenvedtek érte, azok vitték előbbre az emberiséget”. É hitünk

megőrzése mellett arra is ügyeljünk, hogy mi sohase keveredjünk a bosszuállók, kereszt-ácsolók táborába, hanem inkább maradjunk a keresztthordozók közt, mert Jézus szerint azoké a feltámadás és az élet mindörökké. Ámen.

Kövári Jakab.

A megtartó hit és bizalom.

(Közönséges)

Alapíge: Mt. VIII. 26. : „Mit féltek óh kicsinyhitűek?”

Keresztény Testvéreim! A szentírás gyöngyei közül választottam ki az alapigét, melyet felolvastam előttetek. Az élet nagy tanító-mesterének, Jézusnak az ajkáról hangzottak el e szavak legelőször, de azóta is annyi sokszor ismételte el nem egy vezető, ha bátorításra volt szükség. Egy régen lejátszódó esemény szülte ezeket az örökértékű szavakat.

Egy alkalommal Jézus a galileai tenger partján tanított. Tanításának befejezése után elhatározta, hogy a tenger tulsó partjára megy a tanítványaival. Az elhatározást tett követte. Nemsokára egy kis hajóba ültek és szép lassan elindultak. A tenger csendes síma tükrén biztosan haladt előre a hajó. A Mester fáradt volt s a hajó ütemszerű ringása álmodást szempiláira. Félrehúzódva a hajó egyik részébe, mély álomba szenderült. Vidám beszélgetés között telt az idő, amint eveztek tovább a tanítványok. Gyönyörködtek a felhőtelen égből, a lemenő nap arany sárgaiból s a tengert övező hegyekben, melyektől mindjobban távolodtak. Egyszer csak a láthatár szélén fekete fellegek tornyosulását fedezte fel fürkésző szemük. Mindjárt gyorsabb evezéshez kezdtek, de hasztalan, mert a felhő félelmetesen közeledett. Már a vihar előtti szél is jelentkezett. A hajó a hullámok játékát követve, mind jobban kezdett himbálózni. A szélből nemsokára vihar lett, dörgött, villámlott. A szelid tenger tarajos hullámokat vetve, hánykolódott. A tanítványok megijedve, minden erejüket megfeszítve, küzdöltek

a hullámok között. Megrémülve siettek a még mindig alvó Jézushoz és reszkető hangon mondták: „Ments meg Uram, mert elveszünk”. Jézus fölébredve, látta a tanítványok kétségbeesését s határozott hangon szólott hozzájuk: „Mit féltek, óh kicsinyhitűek?” Aztán — írja tovább a biblia írója — „megdorgálá a szeleket és a tengert és lőn nagy csendesség”. A hajó és a benne ülők szerencsésen elérték a tulsó partot.

Eddig van a történet, mely Jézus ajakára adta a felolvasott, örökké értékesnek maradó igéket.

Testvéreim! Ez a történet is egy azok közül a biblia által megörökített történetek közül, melybe sok oldalról kapaszkodhatik bele a gondolkozó ember. Egy azok közül, melyet a különböző vallásfelekezetek hoznak fel a maguk álláspontuknak igazolására. Akik Jézus istenségét és az egész világ fölötti, Istennel egyenlő hatalmát hirdetik és tanítják, azok nagy előszeretettel hivatkoznak erre a történetre, mondva: ime a szelek és a tenger engedelmeskedtek neki, hát nem bizonyít-e ez a mi felfogásunk mellett? Vannak azonban a keresztények között olyanok is, akik minden bibliai történetet a maguk józan gondolkozásán, a legujabb tudományok rostáján keresztül engednek, a bibliakritika szemüvegén át néznek. Ezek, a biblia ilyen és ehhez hasonló történeteit mindig azzal a kutató szemmel nézik, mely ezt a kérdést szegzi a leirt történetekhez: vajjon a biblia késői írója mit adott ehhez a történethez a maga fantáziájából. Minden gondolkozó ember nagyon jól tudja, hogy a nép ajkán élő történetek idők multával kibővülnek, megszépülnek. Gondoljunk csak az alig két évtizede lezajlott világháborúra. Mennyit told hozzá egy-egy eseményhez az, aki beszél róla gyermekeinek. A legnagyobb veszedelmek is, a legnagyobb nélkülözések is, hogy megszépülnek, hogy megszinesednek és szélesednek az apák és nagyapák ajkán.

A Jézus élettörténetét kutató ember előtt ma már annyira jól tudott dolog az a letagadhatatlan tény, hogy Jézus történetét megíró evangélisták az Ő halála után későn irták meg könyveiket s az adatokat ehhez a nép ajkán élő mondákból gyűjtötték össze. Ezek az írók sokszor szándékosan is toldottak a történethez, hogy Jézus személyét annál csodálatosabbnak tüntessék fel, hogy jobban kiemeljék a mindennapi ember szürke tömegéből, hogy annál inkább példának állithassák a mindenkori ember elébe.

Én ezt a történetet a valószínűség keretein belül nézem, mert csak így tudom Jézus szavait megérteni és kellő értékére emelni. A valóság pedig az, hogy ha Jézus valóban megszüntette a vihart és lecsendesítette a tengert s így a hajó csöndes, sima tengeren folytathatta útját a kiderült ég alatt, akkor elveszítik jelentőségüket ezek a szavak: „Mit félték, óh kicsinyhitűek?“, sőt fölöslegessé is válnak. Jézus szavainak csak úgy van értelme, ha a vihar tovább dühöng.

Egy egészen egyszerű példát hozok fel elgondolásom igazolására.

Történetesen egy jó hirben álló vadász, fegyverrel a vállán, töltényekkel felszerelve, vadászó útján találkozik egyik juhász ismerősével. Amint a lepihent nyáj mellett beszélgetnek, megjelenik a nyáj veszedelmes pusztítója, egy farkas. Vajjon kell-e a pásztor így biztatgatni: mit félsz kicsinyhitű, mikor a pásztor nagyon jól tudja, hogy mellette jó vadász áll, ki hamarosan ártalmatlanná teszi a vadat? Azt hiszem, csak abban az esetben volna szükség a bátorításra, ha azt látná, hogy nehezen, életének kockáztatásával tudja csak megvédeni a nyáját.

Az elmondott történetből ma, kétezer év után, józan észszel vizsgálva azt, úgy látjuk, hogy Jézus felébresztése után is tovább viharzott, dühöngött a tenger. Jézus felébresztése és szavai épen ezért voltak szükségesek. Megjelenésével és szavaival nem a tengert csendesítette le, hanem erőt, bátorságot, önbizalmat adott a csüggedő tanítványoknak és szunnyadó akaraterejüket keltette újra életre, hívta tette. Megfeszültek hát a karok, domborultak a mellek, mindegyikük kivette részét a munkából s így értek partra.

Így látom a történet valódiságát s csak így tudom megérteni Jézus szavait is, melyek akkor, de azután is sokszor műveltek csodát. Úgy az egyesnek, mint a tömegnek a történelem folyamán egy-egy kellő pillanatban, ilyen és ehhez hasonló, hitet, önbizalmat, akaratot erősítő kijelentés el nem tévesztette hatását. Sok csatát vesztett már el jól felszerelt hadsereg, mert elvesztette hitét és bizalmát, viszont fölszereletlen, gyenge hadsereg is győzött még nagyobb tömeg felett, mert volt valaki, aki bátoritással hitet és bizalmat öntött a katonákba. Ugyanezt láttuk a történelem folyamán egyesek és népek életében megisméllődni,

Egy alkalommal Cézár, a hatalmas római császár, át akart jutni a tenger túlsó partjára. Kipróbált evezőst szólított meg, hogy vigye át csolnakán. A csolnakos látta a közeledő vihart, de nem mert szólani, a császárral ellenkezni. Mikor már a tenger közepén voltak, irtózatos vihar tört ki. A gyakorlott evezős remegni kezdett. Cézár látta, hogy a veszedelem csak nő, ha az evezős is elvesziti önbizalmát. Egy adott pillanatban rákiáltott a remegő emberre: Mit félsz, amikor a császár van veled! Ez olyan erőt, bizalmat adott az evezősnek, hogy minden erejét összeszedve, partra szállította a császárt.

Van úgy, hogy ez a hit és ez a bizalom veszedelem idején önként ébred fel a lelkekben. Hatalmas hajó siklott tova a tengeren — írja egyik író leírásában. Utasai boldogan élvezték a tengeri út szépségeit. Nemsokára azonban vihar tört ki. A hatalmas hullámok, mint gyöngé játékszert dobálták a hajót. Megijedve, sápadtan menekült mindenki kabinjába. Az egyik kabin előtt egy apró kis gyermek folytatta tovább gondtalan játékát. Te nem félsz? — Kérdezte egyik megijedt utas. Miért félnék — felelte a kisiú — mikor édesapám kezében van a kormánykerék.

Ezekkel a példákkal rá akartam mutatni, hogy mit jelent a hit és bizalom. E példák elmondása alatt talán többeknek a lelkében felvetődhetett a kérdés, hogy miért is mondtam el ezeket? Határozott céllal tettem, mert ha valaha szükség volt ilyen példák felemlítésére, akkor a mai időkben mulaszthatatlanul szükségünk van rá.

Mindannyian szomorúan látjuk és tapasztaljuk, hogy az élet tengere régen nem volt annyira felkorbácsolva, mint napjainkban. Nemcsak a felszínen háborog, kis hullámokat vetve, hanem egész mélyében megmozdult és hatalmas tarajos hullámokban hánykolódik. Az a hatalmas vihar, mely mostanában dühöng a világ felett, s mely erejét főleg Európa felett próbálja ki, mind veszélyesebb hullámmzásba hozta az élet tengerét. Ezen hullámmzó tengeren hányódik, vetődik életünk vihartól már eléggé megviselt sajkája. Ma egyikünk, holnap a másikunk sajkáját veszélyeztetik a hullámok. Olyan méreteket öltött a vihar, hogy mindenki ki van téve az elmerülésnek. Aggódó tekintettel keressük a biztonságot adó partot, mely valahová a messziség kódébe rejtőzött előlünk. Reszkető kezekkel, fáradt akarattal, csüggedő lélekkel vesszük kezünkbe minden megújuló reggel

életsajkánk evezőjét s megfeszített maradék erőnkkel, idegeket emésztő aggodalommal vigyázunk, hogy el ne merüljünk. Csoda-e, ha ebben a nagy viharban sokan meggyengültek, ha a reménység mécse itt-ott ellobban, ha a hit ingadozóvá vált annyi kebelben, ha a bizalom virága elhervadt annyi szívtalajban, ha az akarat, mely erősnek látszott, összeroppant. Csoda-e, ha mind többen és többen fordulnak az Ég felé és reszkető ajakkal kiáltják: Ments meg Uram, mert elveszünk!

Tagadhatatlan, hogy viharba, kilátástalan viharba került életünk hajója. Ebben az állapotban egyedül a hit, a bizalom, az akarat tarthat meg. Azt mondja Goethe: „A hit békében összegyűjtött tőke, melynek kamatait az ember a csapások idején élvezheti“. Ezt a hitet, bizalmat kell felébreszteni, éltetni lelkünkben. Tudom, hogy mostanában legszivesebben otthonaitokba húzódva éltek, de ne maradjatok távol ettől a hajléktól, az Isten házától. Ez az a hely, Keresztény Testvéreim, ahol leginkább meghallod a bátorító szót: „mit féltek, óh kicsinyhitűek“. Ezek a sok évet átélt, annyi sok vihart látott százados falak, Istennek közelsége, közös együttlétünk és imádságunk, mind, mind arra serkentenek, hogy ne féljünk. Mind hitet adnak, bizalmat kölcsönöznek, reményt ébresztenek. Innen mindig azzal a biztatással távozhatunk el: nem szabad csüggedni, kétségbeesni, mert az egyenlő lenne a megsemmisüléssel.

Halljátok csak, Testvéreim! Egy nem régen olvasott egyszerű kis gyermekmese miként oktat minket, felnőtteket: Két béka világgörüli útra indul. Útközben véletlenül mindketten egy veder tejfölbe estek. Nagy volt az ijedelem. Az egyik összehuzta magát, mondva: ez mérgezett víz, itt nincs mentség és hamarosan belepusztult. A másik nem hagyta magát. Körülnézett. Bizony itt nagy bajba kerültem — állapította meg, — dehát nem adom meg magamat. Aztán megpróbálta kimenteni magát. Nem sikerült az első, a második és annyi következő próbálkozás sem. A harcot azonban fel nem hagyta. Tovább mászkált, rugott, kapálózott. Már azt hitte, hogy vége van, hogy el kell pusztulnia, mikor lába alatt valami keménységet érzett. A sok mászkálással, rugdalózással a kis béka vaját köpült a tejfölből, amelynek segítségével aztán elmenekült a veszedelemből.

Tudom, naiv kis mese ez, de minket, felnőtteket, fölvilágosultakat, tudásunkkal kérkedőket sokra taníthat. Ebből a pél-

dából az akarat, az önbizalom csodákat művelő és megtartó ereje kiált felénk. A bennünk élő hit és bizalom, ha azt elaludni nem engedjük, velünk is tehet csodát. Óh nem azt, hogy a vihar elül és a háborgó tenger lecsendesedik, hanem azt, hogy minden hullámokon keresztül is parthoz tudjuk vezetni életsajkánkat.

Nem félni, nem csüggedni tehát és megalkudni a helyzettel, hanem bátor lélekkel, hittel, önbizalommal és megacélozott akarattal nézni szembe a holnap viharaival. Szeretném ezekben a nehéz időkben minden, hullámok között vergődő és csüggedő testvéremnek odakiáltani, amit Cézár kiáltott evezősének: „Ne félj, hisz a császár van veled!” Ilyen változatban: Ne félj, hiszen a világ hatalmas Ura, az Isten van veled. De szeretném azt is hozzátenni, csak aztán te is maradj mindig Vele. Szeretnék minden testvért, akinek ezt a sorsot szánta a Gondviselés: a zaklatott lelküeket, a nyugtalan szivüeket, a kétség között élőket, az említett kisgyermek szavával megnyugtatni: Ne féljete, hisz Atyánk kezében van életünk kormánykereke. Annak az Atyának a kezében, kinek aligha van más célja velünk, minthogy békét és nyugalmat adó révparthoz vezessen. Ezért mondom néktek: Ne féljete, óh kicsinyhitűek. Ámen.

Kelemen Imre.

Az új parancsolat.

János 13 r. 34/a vers: „Új parancsolatot adok néktek, hogy egymást szeressétek.”

A napokban a tavaszt ígérő drága napfény kicsalt a szabadba. A dombot, ahol megállottam, egyik oldalról az eljövendő ringó kalászos drága ígéretétől terhes mező övezte, másfelől az erdő fái álltak őrt a mező keblén még szunyadó élet csendes álma felett s távolabb egymás válla fölé ágaskodó hegyek lesték a völgyben szunyadó áldott ígéretet. A nap arannyal hintette be az őrálló hegyeket, a lejtős oldalak terhes méhét, mint Isten vigyázó, áldott mosolya. Kacagva, bugdácsolva indult egy forrás a völgyi falu felé, mintha a hegy titkainak drága ígéretét öntené rá a falura, amely csendes békeséggel

pihent a völgyben, mint Isten tenyerén. A fűzfa barkái csodálkozva hintálták magukat a napfényben, mintha hosszú és dermedt álmuk után, a zsibbadást nyújtóznák ki magukból. Körös-körül fent és lent, mindenütt csend és áhítatos béke, mintha Isten most készülné belépni a napfénybe, hogy megszentelje ezt a feltárnivali készülő millió csodát, az eljövendő tavasz boldog születésének ünnepi előkészületét, vagy mintha Isten tenyerébe vette volna ez a darabka földet, hogy rálehelje lelkének áldott szépségét és békességét.

Amikor a szívem már csordultig telt és a karom ölelésre tárult, hogy valakinek, egy embertestvérnek megsúgjam a most meglesett szent titkot, hogy új tavasz van indulóban a magasságok és mélységek titkos méhéből, hogy testvéri csókkal olvadjunk fel az új tavasz várás boldog örömébe, az eljövendő feltámadás áldott valóságába, egyszerre emberi hangok ütődtek a fülemhez. De az emberhangtól elsötétült a napfény, dideregve húzódott össze a mezők kitárult keble, a forrás a hegyek könnyeit öntötte a völgyre s az égen fájdalmassá torzult Isten mosolya, mert ott az erdőben csunyán ordítva és káromkodva veszekedett az ember az emberrel.

Szomoruan indultam haza. Nem, nem lehet így még tavasz, nem lehet új feltámadás drága misztériumának, boldog valósága, amíg a földdel és az éggel együtt az ember is meg nem tanul felolvadni Isten jótakaró, szerető mosolyában.

Sikoltva szaladt a tudatba a megismerés fájó igazsága: ma még csak romboló idegenek, otthontalanok és gyökértelemek, az élet szent csodáinak a megrontói vagyunk.

Ma a természet szerint és a naptár szerint egyaránt a husvéti ünnepkör tavaszi feltámadást ígérő előkészületében vagyunk, de a lelkünk dermedt a mindennapok fagyától, az élet kegyetlen telétől, amely hosszú évek óta fekszik a lelkeken s mind vastagabbá dermed az ezerféle válság dermesztő viharában. Ebből a jégből minden év jegtörő Mátyása eleget kapott s még többet hagyott, hogy ma már sikoltva száll fel a remegés a szivből: elég!

Csakugyan elég kellene már legyen az Isten képének megcsúfolásából, a szeretetlenségéből, a gyűlölségből, az átkos visszavonásból és a bunkóvá görcsösült ökölből! Elég! És kellene, hogy jöjjön már valami új is, jobb is, békességesebb és megnyugtatóbb is. Hogy annyi idő múltán egyszer már va-

lósággá válják az ígéret, bennünk működővé az ünnep, egyszerre beteljesülővé a föld és az ember. Valami új kellene. Új és még nem látott, nem ismert csodagazdagsággal megteljesülővé váló élet.

Mind érezzük ennek a szükségét, mind óhajtjuk ennek a valóságát és én mégis az eljövendőre való előkészítésképen egy két ezer éves ócskaságot vettem ma néktek elő az idők porából: „Új parancsolatot adok néktek, hogy egymást szeresétek!” Mert hiába 2000 éves ez a parancs, csak egyszer is használta-e az ember orvosságként, mentőeszközként a 2000 esztendő átkos viharjai közben önként vállalt jó szándékkal? Lehetett idő, amikor az első keresztények amiatti félelemből, hogy Jézus még az ő idejükben újra eljön, megítélni eleveneket és holtakat, kószolgatták ezt az orvosságot s amint Strindberg írja, az első ezer esztendő utolsó napjai a szivek, kamrák és pincék megnyílását hozták magukkal, mert hiszen az elmuló esztendő magával hozza a végítéletet s minek számolni akkor, hogy ez az enyém, ez meg a tied; hanem a félelem elmúlt s el annak varázsa is. Ami megtárult volt, legyen az sziv, kamara vagy pénztárca, egyformán bezárult s lett az embernek újra az ember a legnagyobb ellensége.

S az ma is. Testvér a testvértől, felebarát a felebaráttól, egyik felekezeti a másiktól, egyik faj a másiktól nem élhet, azt átkozza, gyűlöli, öli és gyilkolja. Amit a tudomány termelt, a technika megvalósított, azt a népek egymás pusztításának a szolgálatába állítják. Ha csendes estéken a megmozdúlni készülő föld szive lüktetését lesed, nem lehetsz biztos benne, hogy vajjon nem a távoli országokban dörgő ágyuk tompa moraja rezeg-e a földben s talán a szellő csendes suttogásából is az egymással szemben álló népek összecsapni készülő dühének félelmes, titkos remegése száll. Egy-egy józan percében felremeg a szivekből a fájó kérdés, hogy vajjon a megtárulni készülő föld méhének drága áldása nem válik-e újra átokká az ember kezében s az eljövendő tavasz nem fog-e vajjon vért harmatozni nyíló virágok kelyhébe. Hol fér itt meg a Jézusi új parancsolat? Az emberiség, mint egy vak óriás, összeszorított ököllel csak üt, üt s közben önmaga életlehetőségét is összezúzza.

Szabó Dezső írja: „Ime felfakadtak a beteg napok s a bélpoklos történelem irtózatossá fekélyeket rág az Isten képmá-

saira. Olyan nehéz márt cipel a lélek, hogy elejtette az örök dolgokat. Pedig mit ér az, ami elfér a futó napokban, mint piszkos pénz a zsebben és van kezdete és van vége és azután sohasem lesz többé: Ó testvéreim a fájdalmas anyacsókban, higgyetek szenvedéseimnek, csak abban él az ember gyermeke, ami időtlen-időtől örök és végtelenül jövőbe futó". Ami Istentől jön és Istenhez vezet, akinek lényege a szeretet. Az a szeretet, ami körülöleli az anya méhében szendergő magzatot, a gyámoltalan csecsemőt, hogy e halvány ígéretből tevékeny valóság válhassék, a föld ölében álmodó kalászt, hogy kenyérré valósulhasson, ami mosolygó áldással tölti meg a hajlékot és a mezőt s áldott fénnel hinti be az életet.

Olvashattuk, hogy Amerikában s másutt is a nagy világvárosokban plakátok hívják fel az embereket, hogy mosolyogjanak, mert a jókedv életerőt ad. Ez a mi mosolyunk ma olyan erőltetett, olyan élettelen, mint a halott kézbe tet megfagyott virág, mert külső máz csupán és nem benső lényeg. Én inkább minden utcakereszteződésre, minden kapura, minden házra, hol emberek járnak, emberek laknak, ezt írnam fel: Új parancsot adok néktek, hogy egymást szeressétek, amíg ennek minden betüje, minden elkötelezése olyan mélyen íródnek be minden ember szívébe, hogy ez a ma festett koporsóvá vált emberiség megtanulna tőle tiszta fénnel mosolyogni, hogy a bunkóvá görcsösült ököl megtanulna simogatni, a testvér testvért ölelni, a szív, ez a fáradt műszer össze tudna dobanni a földdel és az éggel s az ezekből lüktető Isteni szeretet áldó szívének dobbanásával. A hegyekből áldás omlanék a völgybe a völgyekből áhitat és békés munka áldása szállna az égbe s tudom Istenem, minden városban és minden faluban csak mosolygó, életerős emberek lennének s lenne igazi tavasz és lenne állandó feltámadási ünnep az emberek közt. „A ki a legény a csárdában” hencegés a gátokra állna, az irigység és rosszakarát pirulva menekülne s az ember olyan boldog biztonságban érezné magát, mint az elvetett mag a földben, mintha Isten tenyere hordozná.

A husvéti ünnepre kezdünk készülni. Lassan jön az a tűnő napok hátán közelebb és közelebb, de e tűnő napokon ne felejtjük azt a régi s mégis olyan új parancsolatot, mert „aki a szeretetben marad, az Istenben marad s az Isten őbenne”.
Amen.

Simén Domokos.

Virágvasárnapi tanulság.

Márk 11. 7–10.

Elérni célt, mely felé vágyunk, megvalósulva látni reményeket, melyek messzi távolból intettek felénk: van-e, mi földi halandók életét boldogabbá tehetné, mint ezek? Vágyainkban, reményeinkben élünk s ha már nincs mire vágyódnunk, nincs mit remélnünk, életünk tartalmatlanná lett s mi magunk olyanná, mint a termőképességét elveszített gyümölcsfa: már csak a pusztulás várhat ránk. De elérve nagy eredményeket, körülövezve a siker dicsőségétől a kitörő örömet elnyomni és fel nem fuvalkodni, amikor szerencsés sors reményeink teljes megvalósulásával kecsegtet: nagyobb, erősebb lélek kell ahoz, mint a célok eléréséért, vágyak teljesüléséért vívott küzdelemhez.

És mily szép, ha valaki irigység helyett jóleső örömmel tekint azokra, kiket az elért siker babéra övez s mily fölemelő, ha gáncsoskodás helyett a tisztelet pálmáját nyújtjuk azoknak, kik reményeik megvalósulásával nem a maguk egyéni célját szolgálták, hanem a mások javát mozdították elé.

A virágvasárnap története e kettős képet tárja elénk. Látjuk Jézust dicsősége tetőpontján. Az a nép, mely kezdetben bizalmatlanul, majd szánakozó és gúnyos mosollyal hallgatta tanításait, a meghódolás, elismerés zöld lombjával hinti be útját s a tisztelet virágait szórja eléje. Kelet régi királyainak szokásaként samárháton vonul Jeruzsálembe a lelkek királya. A nép lelkesült hozsánnázása kíséri útján. S arca mégis változatlan, ő most is az, aki volt mindig: a szelid és alázatos szivü tanítómester, kit e világ minden dicsősége sem tud elkábitani. Lelkének szelid alázatossága tündöklök arcán, vonja be egész lényét annak jeléül, hogy ő, a lelkek királya saját érzelmeinek, önmagának is ura: igazi lelki király.

S a körüle tolongó nép? Nem kérdi többé, honnan van az ő tudománya, nem emlegeti gúnyos lekicsinyléssel, hogy ő csak a názáreti ácsmester, Józsefnek a fia, kinek testvéreit is mindenki ismeri, — szellemi nagysága előtt fejet hajt, hozsánnával fogadja, mint királyt, prófétát lát benne, Isten küldöttét,

aki jött az Úrnak nevében. Ha néhány nap múlva hazug ámitóktól félrevezetletve halálát is fogja kívánni s öklét rázza feleje, most csak a saját érzéseire, megsejtéseire hallgatva látja benne jóltevőjét, lelkének mesiasát, szabadítóját, a kiváló nagy szellemet, Isten választottját. Ezért kiált hozsánnát, ezért törekszik minden áron arra, hogy kifejezésre juttassa iránta való bensőséges nagy tiszteletét.

Óh tanuljunk Jeruzsálem virágvasárnapi népétől, tanuljunk tiszteletet a szellemi nagyok, a legnagyobb szellem: Jézus iránt, igaz tiszteletet lelki királyunk iránt!

Sok ember e földön való boldogulhatóságában a legnagyobb szerepet a vak szerencsének juttatja és feledve a régi közmondás igazságát: „mindenki a saját szerencséjének kovácsa” és nem gondolva a költő intelmére: „Tündérszerencsénk kénye hány-vel, játszva emel s mosolyogva ver le”, többet bíz a szerencsére, mint saját meggondoló képességére és az isteni gondviselésre. Vakon bízva szerencséjében, ha sikereket ér el, még többet mer, még távolabbi célokat tűz ki s megfontolás nélkül rohan előre, nem látva az akadályokat, melyek összehalmozódnak, a szakadékokat, melyek tátonganak életútján. A szerencse csalfa tündére elkapatja, önhitté teszi, az elbizakodottság fátyolát vonja szeme elé, amely nem engedi, hogy meglássa a vészmadarat, mely fölötte kering.

Láttatok-e hajótörötteket az élet tengerpartján, szerencsétleneket, kiket megalázkodni a legkeserűbb erkölcsi és anyagi bukás tanított meg? Láttatok-e magasból alázuhantakat, kiket egykor tenyerén hordott a szerencse s kiknek lelkéből büszke önhittség űzte ki az alázatosságot, hogy aztán annál nagyobb legyen a bukás, minél nagyobb volt a szerencsében való elbizakodottság? Mennyire más, ezektől mennyire különböző típusa az embernek a názáreti Jézus, ki arra inti tanítványait: „Tanuljátok meg tőlem, hogy én szelid és alázatos szívű vagyok” és: „aki megalázza magát, felmagasztaltatik”. Ő, a jánosi evangélium szerint, mikor egyszer a nép királya akarja kikiáltani, a hegyek közé menekül, mert neki nem kell földi dicsőség, az ő országa nem e világból való, ő lelkek királya akar lenni. Nagy szellemének alázatossága biztosítja számára mindenkor, az élet legkeserűbb óráiban is a léleknek azt a fenséges nyugalmát, mely megdöbbenti legádázabb ellenségeit is. Ez őrzi meg hiú káprázatok kísértései között a csalódások hosszú

láncolatától s adja neki múltó dicsőség helyett a tiszta lelkiismeret örök dicsőségét.

Óh fogadjuk el vezérül, lelkünk királyául őt, Jézust, álljunk a neki hódoló tömegbe, a tanítványok közé mi is, tanuljunk tőle önuralmat s megvetését mindannak, ami múltó, értéktelen, tanuljunk tőle alázatosságot, amely felmagasztal, hitet, amely mindig bízik, mert nem tűnékeny szerencse, hanem a mindenség és örökkévalóság ura, Istene alkotja tárgyát. Fogadjuk vezérül Jézust, hódoljunk előtte, a lélek királya előtt, ki megvédi alázatos, hű alattvalóit a csábító szerencse játéktól, az élet tengerén való hajótöréstől.

Jeruzsálem népe hozsánnázva, nagy tömegben vonul Jézus elé s kíséri a városba. Valami különös elragadtatás ejti hatalmába a lelkeket. Akik sohasem hallották hírét, azok is érzik, hogy kiváló szellemi nagysággal állanak szemben. S a szellemi kiválóság hódolatot követel. Hódolnak hát annak, aki jött az Urnak nevében, hódolnak Jézusnak. Hát azok, akik hallották tanításait, látták nagy szeretetből fakadó cselekedeteit!? Akik benne az eljövendő messiást, Isten felkentjét, kiválasztottját, küldöttjét érezték, sejtették!? Mily benső lelki örömmel, győzelmi mámorral kiálthatták, pálmaágot lengetve kezökben: „Hozsánna, áldott, aki jött az Urnak nevében!”

Mily erős lehetett e napon Jézus uralma, uralkodása a vele Jeruzsálembe vonuló újongó nép lelkén. Valóban a lelkek királyaként tűnik föl, kinek uralma a legszebb, legfelségesebb, legigazibb. Mert nem azok az igazi uralkodók, királyok, kik nagy hadseregekre, külső nyers hatalmi tényezőkre támaszkodva, zsarnoki önkénnyel hajtanak szolgálatukba népmilliókat, hanem azok, kiknek szellemi nagysága előtt önként borulnak le a világ minden részének minden nyelvű népei. A szellemi, lelki nagyságok, a kiváló, nagy szellemek, azok az igazi királyok.

Jézus is ilyen király, a lelkek legigazibb királya, kinek a messze jövőbe néző tanításai, erkölcsi ereje, az élet mély és igaz ismeretéből levont megállapításai minden időben elbűvöltek, csodálatra, hódolatra ragadták azt az embert, aki nagy szellemének közelébe tudott férkőzni. Évszázadokon keresztül hány szerencsétlen nyerte vissza lelki erejét, hitét, bizalmát, reményét az ő evangéliumából? Hány művészt ihlettek meg életének eseményei, tanításai s alkottattak nagyot, szépet, örökké-

valót! Hány gőgös, büszke emberlélek tanult tőle alázatosságot, hányan ismerték meg önmagukban az ő szellemi világítása mellett a magasabb rendű embert, Isten gyermekét s más emberben a testvért! Nem volt és nincs, aki oly sokféle, oly maradandó hatást tudott volna gyakorolni az emberi lelkekre, nincs szellem, amely oly hosszú időn át annyi lelken úgy uralkodott volna s oly irányítólag hatott volna a népekre, mint az ő szelleme. Király ő, a legigazabb király. A lelkek királya Jézus ma is, kinek a világ minden részében hozsánnát zengenek a jó, a becsületes emberi lelkek.

Hogyne borulnánk le mi is előtte, hogyne hódolnánk mi is neki, lelki királyunknak, ki fölöttünk is uralkodik örök érvényű tanításaival.

Óh, azok a tanítások, az ő tanításai! Mily bölcsesség, milyen szellemi, erkölcsi emelkedettség, mennyi bűbáj van azokban! Benne van azokban észak zúgó orkánjainak haragja, dél csöndes szellőjének halkán susogó zenéje, benne a tenger vésszes morajlása és hűs italt kínáló erdei patak szelid csevegése, benne a szív puszta, tikkasztó forrósága, Galilea csöndes berkeinek ünnepélyessége, benne a Libánon cédruserdeinek, a Kármel havas szikláinak fölséges szépsége, Genezártparti szelid hajlású domboknak tarka virágszőnyege.

Mily sok kincs van azokban a tanításokban, az evangéliumokban! Benne van összessége azoknak az erkölcsi törvényeknek, melyek szerint az emberi léleknek igazodnia kell, ha a lét, az élet igazi célja felé akar haladni. Kiapadhatatlan forrás a Jézus evangéliuma, a Jézus tanítása, melyből ha iszik az élet vándora, mindig új erőt nyer.

Hódoljunk e tanítások előtt, melyek a mi lelkünknek is törvényei, minket is köteleznek. Hódoljunk lelkünk királya előtt, engedelmeskedjünk törvényeinek. Ne engedjük magunkat elcsábíttatni kísértő antikrisztusok által, kik örökös dacolással az ő országát akarják megsemmisíteni, uralmát megszüntetni. Jézus megnyugvást, az ember magasabb rendiségének érzetét, a mindenség megértését, a világ igazi szeretetét, erkölcsi erőt, lelki nemességet ad azoknak, kik neki hódolnak, törvényeinek, tanításainak teljes lélekkel engedelmeskednek, mint hű tanítványok őt követik. Ki nem akarja ezeket megnyerni inkább, mint a lélek örökös békétlenségét, az ember silány voltának leverő érzetét, a mindenség érthetlenségét, a világ gyűlöletét, erkölcsi

erőtleniséget, lelki önzést, hitványságot, melyek a hitetlő anti-krisztusok tanításának erndményei?

Hódoljunk hát a lelkek királyának; lelkünk királya legyen Jézus, minden tanítása szent törvényünk, melyet megtartani legfőbb gondunk. Elismerésünk, hódolatunk soha nem hervadó pálmáját nyujtsuk feléje s tisztelet, a legnagyobb, legszentebb övezze nevét lelkünkben. Mindig hű tanítványai legyünk, akik kitartanak mellette golgotai utakon is, még ha a fájdalmak töviskoronáját kell is ezért hordoznunk. A töviskorona az örökkévalóság ragyogó fényében életkoronájává változik s ki hű alattvalója volt a lelkek királyának mindhalálig, nyer életet, mely el nem vétetik tőle soha!

Hozsánna! Áldott, aki jött az Urnak nevében! Ámen.

Zoltán Sándor.

Nagypénteki ima.

1940.

Hatalmas Isten! Gondviselő édes Atyánk!

Megszentelt érzelmeink lángoló tűzével, lelkünknek mély-séges hitével jöttünk e szent helyre, hogy szívünknek kegyeletes dobogásával, elménk szabadröptü szárnyalásával emlékezünk mult időkre, mult időknak fájdalmas eseményeire. A keserűségnek, a fájdalomnak sötét leple borít el előttünk e pillanatban mindent, a földet és az eget — a magasságot és a mélységet, mikor nagypénteknek napján megjelenik lelki szemünk előtt az áruló Judás az ő gonosz-alattomoságával s a szeretetnek jegyével: csókkal árulja el önfeláldozó, igaz tanítómesterét.

Bizony, bizony, Hatalmas Isten! Gondviselő édes Atyánk! Csak a te hatalmad, a te gondviselésednek védő szárnya, hatalmas ereje cselekedte, hogy a nagy tanítómester a felháborodásnak e nehéz pillanataiban is a legszebb magatartást tanúsította, midőn szeliden szólott: „Judás! Csókolással árulod-e el az ember fiát?”

Emberi mélységes megilletődéssel, lelkének finom érzésé-

vel állott, mint az igazságnak bajnoka s keserű fájdalommal, de bizó hittel tűrte a méltatlan bántalmazásokat.

Óh, mily nagy lelkiező, mily hatalmas szeretet volt ő benne, mikor ellenségei hatalmukba ejtették, mikor a fegyveres katonák őrizték, bántalmazták, gúnyolták s midőn egyik tanítványa védelmére kel — csendesen figyelmezteti: „Tedd el szablyádat helyére!”

És aztán tűrt, tűrt, mert a keserű pillanatok nem emésztették fel hitét, nem törték meg lelki erejét s mikor leghivebb tanítványainak ingatagságáról kelle meggyőződnie, — akkor is csak szemének jóságos pillantásával figyelmeztette könnyelműségére, de ez intés, e figyelmeztetés oly mélységes volt, hogy erre a tanítvány megilletődött — és „nagy keservesen sira”.

Óh, mily nagy volt lelki ereje, hite és reménye a te hatalmadban, a te gondviselésedben: Hatalmas Isten, gondviselő édes Atyánk! — midőn tanítványai megijedve elszaladnak s ő felemelt fővel, egyedül, védtelenül állott vádlóinak nagy sokasága között s gonosz ítélő birái előtt; midőn hallotta a megátalkodott tömegnek, bosszút lihegő „Feszítsd meg, feszítsd meg” kiáltását, s midőn az ingatag bíró ajkáról elhangzott: „ám ti lássátok”.

Megtépett ruhával, meggyötört testével, de még mindig bizó lélekkel veszi vállaira a súlyos keresztjét s viszi a gonoszoknak üdvivalgása, gúnyolása mellett a Golgotára — viszi fel a koponyák hegyére. A meggyötört, megsanyargatott test le roskad a kereszt súlyos terhe alatt s cirénébeli Simon segít a keresztet vinni fel — fel a Golgotára. S fent a Golgotán — a koponyák hegyén az álnok papoknak, a fondorkodó irástudóknak s a felizgatott népnek beteljesült kívánsága, az álnok bosszú megérezt s kitől félték, kinek igaz beszédét elnémitani vágytak, annak teste a keresztfán vérzett, lábszárai megtörve, melle át dőlve s feje lecsüggesztve, — a tehetetlenség jegyében állott előttük.

Óh, nagypénteki gonosz lelkű ujjongók, óh nagypénteki gyászos jelenetek! Óh, mily nagyon szomorú, milyen szálnalmas lenne a mi, s általában az emberiség sorsa, — ha ti valóban győztetek volna e napon! De legyen hála a nagy Isten hatalmának, Atyai jóságának, ez öröm múló öröm, s e diadal csak látszólagos volt, mert a keresztnek szegei csak a testnek lábait és kezeit járták által, óh, de a nemesebb rész,

a lélek — sértetlenül emelkedett e koponyák hegyén felül — felül a földieken — az örökélet honába.

A test kimult, kiszenvedett, de a lélek egyesült a könnyező édes anyának, a bánatos tanítványoknak s az igazságot szolgáló hatalmas Istennek lelkével!

Hatalmas Isten! Gondviselő édes Atyánk! Légy áldott hitünknek e diadaláért, mely a nagypénteki szomorú események fájdalmaiban is erőt kölcsönöz, reményt varázsol a hívő, a bizó kereszténynek a szívébe. Óh mennyire szükségünk van az élő hitre, az áldott reménységre különösen a mai nehéz, küzdelemteljes életben. Hiszen — fájdalom — ma is vannak gonosz, szivtelen, áruló Judások. Ma is van felizgatott ember-tömeg, mely a szent, az igaz ügyre vakmerően, merészen rákiáltja a meggondolatlan ítéletet: Feszítsd meg, feszítsd meg! Hiszen mindnyájunkat terhel az élet nehéz keresztje, mindannyian járjuk a Golgotának nehéz útait! Visszük, visszük a súlyos keresztet, sokszor le is roskadunk annak terhe alatt s aztán imádkozunk igazi mélységes vallásos érzelemmel, vágyakozással nézünk előre és hátra — keressük a cirénébeli Simont, hogy jöjjön segítségünkre . . . aki megis érkezik a te gondviselésedben, a te áldott segedelmedben — Hatalmas Isten! Gondviselő édes Atyánk!

Hiszen látjuk nap-nap után keresztre feszítve az emberiségnek egy-egy szent ügyét, látjuk a könnyező Máriákat, az édes anyákat, a megfélemlített tanítványokat az iszonyatot keltő kereszt alatt! Mindenfelé egy-egy véres kereszt rémíti tekintetünket a mai felizgatott, felkorbácsolt világban. A megüresedett hivatali szobák és műhelyek, a kereső és gondozó nélkül maradt családok, a fegyverbe öltözött hitvesek és apák — mind-mind a nagypénteki szenvedéseknek jelei — az élet Golgotáján felállított nehéz keresztnek!

Látom, hogy mennek-mennek fel, fel a Golgotára, a halálpárával telített hegyekre a nemzeteknek fiai, az édes apáknak, édes anyáknak féltve nevelt gyermekei, az öreg szülők remény-ségei, az élet virágai s óh mily sokan vérzenek el ottan — a nagy küzdelemben — a súlyos keresztnek terhe alatt!

Nagypénteknek gyászos eseményei ismétlődnek napjainkban az egyesek, családok, népek és nemzetek életében.

Hatalmas Isten! Gondviselő édes Atyánk! Hozzád imádkozunk, téged keresünk, téged hívunk segítségül, hogy a mi-

képen az első nagypénteki szomorú gyászt — csakhamar megtörte a te lelkednek, az igazság diadalának élő lelke, amiképen új életre kelt akkor az igazság napja a keresztényi, a krisztusi hit hatalmas erejében, — úgy cselekedjed, hogy mostani nagypénteki gyászunk, aggodalmunk és töprengésünk legyen múltó fájdalom s hozd fel minden benned bizó gyermekednek egére a békességnek tündöklő napját, hogy az száritsa fel a keservek könnyeit, a hős fiuknak a fűszálon csillogó vércseppjeit, hogy tisztuljon meg a levegő a gonoszságnak, a gyűlölségnek mindent megfertőző párájától.

Cselekedjed hatalmas Isten, gondviselő édes Atyánk, hogy a szeretetnek hatalma, boldogságot biztosító ereje ölelje át az emberiséget, a nagyokat és kicsinyeket; hadd omoljanak le — le a mélységbe a Golgota hegyei, újuljanak meg Jeruzsálem virágos útai, legyen elhagyott a pusztaság, néptelen a harcnak mezeje, — népesüljön meg a drága Sionnak útja; legyenek gazdátlanok, eméssze meg rozsdá az öldöklő fegyvereket s vegye kezébe mindenki a munkának szerszámain, a fejlődésnek, az előrehaladásnak fegyverét; legyen vége a népek és nemzetek embert megalázó, gonosz fajgyűlölségének, — szégyenüljön, semmisüljön meg az elnyomatás, a rabszolgaság, — de viduljanak fel a lelkek a nemzeti érzés szent szabadságában, a nemzeti élet nemes öntudatában.

Hatalmas Isten! Gondviselő édes Atyánk! Nagypénteki gyászunk mélységes érzelmeiben, — de hitünknek fénylő sugarai mellett hozzád imádkozunk, benned bizunk, — esdekelve kérünk, hallgass meg. Ámen.

Nagy Béla,
segesvári lelkész.

Jézus sirjának beszéde.

Luk. 24. 5, 6: Mit keresitek a holtak között az élőt? Nincsen itt, hanem feltámadott.

A hétnek első napján, kora reggel, jó illatu drága kenettel Jézus sirjához öt tisztelő, öt gyászoló kegyes asszonyok mennek. Fáj lelküknek az elmulás, az enyészet gondolata.

Nyomasztó sötétségként nehezedik lelkükre annak tudata, hogy a szeretett tanító-mester, a fenkölt szellemü próféta nincs többé, meghalt. Testének elenyészése is bántja őket. Porhüvelyét itt hagyva ha elszállt a nagylélek ideig, óráig legalább a látható testet mentsék meg az enyészettől. Ezért viszik a jó illatú, drága keneteket kora reggel, hogy azokkal megkenve Jézus testét, megmentésük egyideig a rothadástól. Ha elveszítették az élőt, mentsék meg a holtat.

S ím a sírból szózat hangzik, beszél nekik a sír, Jézusnak sírja: „Mit keresitek a holtak között az élőt? Nincsen itt, hanem feltámadott“.

„Mit keresitek a holtak között az élőt? — Óh hányszor keressük holtak között az élőt! Tört remények romjai fölött keseregve hányszor hisszük, hogy az igazság, a mi igazságunk sírba téve meghalt s el van zárva egy nagy kővel még a sír szája is. Vajjon szól-e ilyenkor hozzánk a sír, Jézusnak sírja: „Mit keresitek az élőt a holtak között? Nincsen itt, hanem feltámadott“. Hát szeretteink sírjánál, mely összeomlott porhüvelyét födi annak, akinek lelke lelkünkkel volt összeforrva, halljuk-e néha a szózatot, Jézus sírjának beszédét: „Mit keresitek az élőt a holtak között?“ S ha messze távol, ismeretlen tájon domborul a sír, mely érettünk dobogott szív porait zárja magába s mi még sírjához sem tudunk elzarándokolni annak, kit szerettünk, kit elfeledni sohasem tudunk, néma fájdalmunkon, gyászos bánatunkon keresztül zendül-e meg Jézus sírjának húsvéti szózata: „Mit keresitek a holtak között az élőt? Nincsen itt feltámadott!“

Az élet legnyilvánvalóbb tényei is nem egyszer megoldhatatlan rejtélyként állanak előttünk. Hol enyészetet vél látni szemünk, sokszor ott lappangnak az életnek leghatalmasabb erői. Lám a téli hótakaró látszólag halott, dermedt természetre borul rá, de ha jön a tavasz, az esztendő egy szakában sem tapasztalt hatalmas erővel pezsdül meg az élet a holtnak látszott föld kebelén. A természet látszólagos meghalása, új élet felvirulásának válik forrásává.

És a mi halálunk, az ember halála? Ki a mindenség titkaiba be tud pillantani legalább egy piciny résen, mit számára a tudás megnyitott, az nem lehet oly merész, hogy azt állítsa: A halál a teljes megsemmisülést jelenti. A halál az életnek egyik legfontosabb átalakulási folyamata. Vajjon nem olyan-e

az ember halála, mint a lepke hernyójának átalakulása lepkévé? A csunya hernyó, mint ilyen befejezve életpályáját, koporsót, sirt készít magának, erős gubót sző maga körül. Mint hernyó meghal, megsemmisül, mert elfeledve teljesen, hogy egykor undok féreg volt, ragyogó szárnyú lepkéként kel ki sirjából s nem porban csúszik többé, hanem fölfelé repül a fénylő nap-sugárban s virágok kelyhének édes mézével táplálkozik. Vajjon nem porban csúszó féreg-e az ember is, kinek szelleme épen a halál által szabadul meg a testiség koporsójából, hogy egykori nyomoruságos féregváltót elfeledve, tökéletesebb élet, a valódi élet sugárözönében emelkedjék mind közelebb az élet örök napjához, az élet urához, Istenhez? A test halála vajjon nem a lélek, a szellem feltámadása-e az életnek ember által nem ismert tökéletesebb, dicsőbb, magasabb formájában? Csak az mondhatná, hogy nem, aki az élet minden titkát ismerve megdönthetetlen bizonyítékokat tudna felhozni az ellenkező állítás igazolására. De ki az, aki ezt tehetné? Senki az emberek közül.

Meghalt-e az ember? Meghal a test, mert megszűnik benne az élet működése. Mi az embert emberré teszi: szelleme, lelke, az az erő, mely az agy által gondolatokat, érzéseket termelt, a testet a szellem akaratának teljesítésére kényszerítette, vajjon elenyészik-e a testtel együtt? De van-e egyáltalán enyészet, megsemmisülés? Nincs, csak örökös átalakulás, új formában való örökös feltámadás. Tehát örök az élet, a lélek, a szellem élete is.

Mit keresitek hát a holtak között az élő? Ti galileai kegyes asszonyok, ti minden időnek gyászoló, kesergő emberei, nők, férfiak, mit keresitek az élő, a halhatatlant a holtak között? Ti remélni nem tudók, a jog, igazság halálát siratók, mit keresitek az örökké élő reménységet, a meggyilkolhatatlan, legyőzhetetlen igazságot a holtak között? Tekintsetek szét magatok körül, ez élet világában: ím minden az élet diadaláról, az igazság győzelméről beszél.

Az élet diadalát, az igazság, az eszményiség győzelmét prédikálja a világmindenség és a természet, az emberiség történelme, a Jézus sirja, ez az ünnep, minden. Óh halljátok meg hát ez evangéliumot, a Jézus sirjának győzelmi szózatát: „Mit keresitek a holtak közt az élő? Nincsen itt, hanem feltámadott!” S tanuljatok meg hinni, remélni, bizni rendületlen

A mester szava elveszhet, a testvér kaini dorongot foghat, a barátban csalódhatunk, az orvos gyógyfüvet téveszthet, de . . . ha Ő az életünk lesz, benne élünk s bennünk él Ő . . .

— — — — —
Erre figyelmeztet minket Jézus két pohara:

A borral telt serleg és a keserűség pohara.

Egyiket azzal adta kezünkbe, hogy valahányszor iszunk abból, reá emlékezzünk, a másikat azért, hogy vele együtt, vele imádkozzunk:

— Uram, ha lehetséges, muljék el e keserű pohár.

Az *emlékezés* és a *keserűség* pohara itt áll Jézus megtért asztalán. Az emlékezés pohara is nehéz, hiszen a szeretet gyilkosára, az igazság rabló alakjára kell emlékeznünk vele, az áruló csókra; de nehéz a keserűség pohara, mert ez a mi életünk, kiábrándulásokkal, megszegyenyítésekkel, csalódásokkal és hitetlenséggel.

— Ki most nyúl velem a tálba, az ma elárul engem . . .
— szól Jézus és reszket kezében a pohár.

Vajjon nem reszket-e a mi kezünkben is, ha arra, vagy azokra gondolunk, kik elárulnak minket. Elárulják az őszintén kimondott szót, a baráti szeretetet, a bizalmat, a családi életet. Elárulják gyengéimet, mit félve rejtegetek, s gúnyt űznek abból, miről magam sem tehetek.

Nehéz a keserűség pohara, hiszen hányszor imádkozzuk el:

— Ha lehet, Uram, muljék el e pohár tőlem.

A méreggel telt pohár, mit felém nyujt a „barát“; mit mások töltenek meg keserűséggel s nekem ki kell innom. Lehet, hogy most ez asztal mellett is eszünkbe jut a bántódás, a rágalom, mivel illettek, a rossz indulat, mit ellenünk hálóztak — s megreszket kezünkben a pohár.

És mégis megnyugtat e jelenet minket. Lelkünk elsóhajtozza: mesterünk, barátunk, testvérünk, orvosunk volt Ő és életünk lesz ezután, benne élünk, Ő bennünk él, míg görcsösen szoritjuk kezeink között a két poharat: *az emlékezés és keserűség poharát.*

Keserű lélekkel emlékezünk ez asztal mellett reá, egyben vigaszt meritünk saját szavai után:

— „Ne féljete, én mindig veletek leszek“.

Utolsó búcsú Kelemen Erzsikétől.

Máté 27. r. 46. v. — Lukács 23. r. 46. v.:

„Kilenc órakor pedig felkiálta Jézus, ezt mondván: „Én Istenem, én Istenem! miért hagyál el engemet!”

„És mikor kiáltott volna Jézus nagy szóval, azután monda: „Atyám, a te kezeidbe ajánlom az én lelkemet!”

Halotti gyülekezet! Gyászoló testvéreim! Világtörténeti jelentőségü, a világtörténet legmegrázóbb drámájából mindnyájunk előtt oly szomoruan ismerős szavakat idéztem most előttetek. Nem azért, hogy alapul szolgáljanak gyászos esetek összemérésére és egybehasonlítására. Hanem tanulságul, okulásul mindnyájuk számára.

Hiszen minden életnek meg vannak a maga kisebb-nagyobb drámái és bús tragédiái — hol ebben, hol abban az életkorban. Sőt — szomorú tapasztalatok igazolják, — vannak életpályák, amelyek, a mi megítélésünk szerint legalább is, szinte a maguk egészében egy-egy bús tragédiaként állanak előttünk.

És minden életnek van aztán egy közös nagy tragédiája, amelyre gondolva, ismét és ismét eszünkbe jut a költő ismerős szava: „Óh csak a vég, csak azt tudnám feledni!” A vég, az elmulás, a koporsó, az enyészet!

Minden életpálya folyamán merülhetnek hát föl esetek, jöhetnek pillanatok, amikor kitör — bármily hívők legyünk — egy vagy más formában — szívünk legrejtettebb mélyéről is a jajszó, a bánatos sóhajtás: „Én Istenem, én Istenem, miért hagyál el engemet?”

* * *

Mi, akik közelebbre ismertük ezen — most már Istenben megnyugodott — ifjú keresztény testvérünknek életpályáját — s tudtunk az ő megpróbáltatásairól, s láttuk közelről különösen azt, vagy értesültünk arról a nagy testi szenvedésről, amelynek keresztjét élte utolsó heteiben — sőt hónapjaiban — el kellett hordoznia: a mély testvéri részvétől is indítva, a

mi véges emberi életünkkel, úgy ítéljük meg, hogy ő is jogosan vehette ajkaira a nagy szenvedőnek, a mi mesterünknek ezen panaszos szavait: „Én Istenem, én Istenem, miért hagyál el engemet?!“

Hiszen tudjuk: milyen korán vesztette el azt a támaszt, amelyre éppen olyan szükségünk van mindnyájunknak a zsenge korban, mint ifjú csemetének vagy plántának a védelemre.

S bárha jöttek jóakarató, nemes, testvéri és rokoni szivek segítségül — akik anya helyett anyák kívántak lenni — de vajjon ki pótolhatja — a legbensőségtejjesebb jóakarát mellett is — egészen azt, akiről oly igazán mondja egy mélyen gondolkozó lélek, hogy: „Az édes anya halála az első bánat, amelyet ő nélküle siratunk meg“.

És aztán tudjuk, mert láttuk azt is — nemde testvéreim, — hogy jóakarató szivek támogatása közepett is — miként érkezett el az önállóságnak ahhoz a pontjához, amikor „ki-ki a maga szerencséjének kovácsa“ kíván lenni.

S ki kételkednék közülünk, akik őt közelebbről ismertük — s tudunk az ő alaptermészetében rejlő nemesebb vonásokról is, — ki kételkednék, ismétlem, hogy ő a legtisztább elgondolásoktól vezettetett, amikor élete sorsáról döntött s ez életet legjobb akarattal, legtisztább szándékkal irányította s igyekezett berendezni.

S ki ne lenne a legmélyebb részvéttel és testvériesebb együttérzéssel most, arra gondolva, azt látva, hogy neki nem adatott meg meg az ő szép reménységeinek beteljesedése s az élet nemes harcának megharcolásához való lehetőség; mert nem adatott meg, ami nélkül oly nehéz — sőt legtöbbször lehetetlen — a nemes harc teljes, diadalmas megharcolása: a testi épség és erő! . . .

* * *

„Én Istenem, én Istenem, miért hagyál el engemet?!“

Óh, ki tudna Testvéreim e kérdésre — és ki tudna sok más kérdésre — s ki tudna mindenekfölött azokra, amelyek különösen e koporsó: e nagy kérdőjel láttára ostromolják lelkünket, — teljesen biztos és határozott, kielégítő és megnyugtató feleletet adni?!

Nincs, nincs ilyen bölcsesség, testvéreim!

Magának az Ur Jézusnak, a mi nagy tanítómesterünknek

és példaadónknak sem az ő kivételes nagy bölcsessége adta meg a feleletet.

Hanem a hit — és gyermeki bizalom.

A bizalom, amely a legkinosabb halálfájdalmak lelketmegrázó pillanatai alatt is feleletet tudott adni lelket marcangoló kérdésekre:

„Elvégeztetett! Atyám! a te kezeidbe ajánlom az én lelkemet!”

* * *

Elvégeztetett, gyászoló testvéreim! most is, ezen drága testvérünknel is a szenvedés.

S én hiszem, hogy annak, aki alázattal s az Atya akaratán való megnyugvással igyekezett hordozni a reá mért megpróbáltatások keresztjét, az ő hűséges gyermekének lelkét magához öleli s megdicsőíti őt az Ur „azzal a dicsőséggel, amely volt, mielőtt a világ lenne”.

E hitnek magaslatára igyekezzetek, gyászoló testvéreim, mindnyájan: ti különösen, megsomorodott szivü édesapa és gyászoló férj — felemelkedni; hogy enyhületet nyerjete, hogy így tudjatok az Ur sokszorosán megpróbált szolgáljával szólni: „Az Ur adta, az Ur elvette, legyen áldott szent neve érette”, vagy a nagy apostollal: „Mi tudjuk, hogy azoknak, akik Istent szeretik, mindenek egyaránt javukra vannak”.

Hogy tapasztalhattátok igazságát a költő szavainak:

„Nincsen olyan puszta inség,
Hogy magának benne
A halandó egy tenyérenyi
Zöld virányt ne lelne.
És ha ezt is szél behordta
Sivatag fővényel,
Megersíratja, de tovább megy
Örökös reménnyel.”

Ez örökös remény zöld virányát keressük most is a válaszos hitben.

Ennek szárnyain emelkedjünk a Mindenható trónjához, imádságos gondolatainkkal, ezeket mondván:

Mély fájdalommal, de a Te szent akaratodban való alázatos megnyugvással vesszük ajkunkra szent nevedet e gyászos koporsónál ó életnek és halálnak, muló időnek és örök-

kévalóságnak Istene, kit „ a bölcs lángesze föl nem ér, csak titkon érző keble óhajtva sejt“, kit keres emelkedő vágyva a lesújtott szív s ki előtt alázatosan hajlik meg a magasan szárnyaló lélek.

Óh szenteld meg érzéseinket s erősítsd meg azokat.

Bár lelkünk mélyéig érintett a szomorú eset, mégsem kérdezzük zúgolódó, eget ostromló panaszos kérdéssel: miért, miért kellett ennek megtörténni?

És nem csak azért, mert tudjuk, hogy a te akaratodat úgy sem változtathatjuk meg, hanem főként mert tudjuk, hiszszük és érezzük, hogy azoknak, akik téged szeretnek, mindennek egyaránt javukra vannak: mert Te a benned bizóknak mindeneket javukra igazgatsz, a te legbölcsebb céljaid szerint.

Óh kérünk, jó Atyánk! erősíts meg ezen hitünkben most is, ezután is mindnyájunkat. Óh különösen a mélyen sujtott édesapát, hogy érezhesse az ő egyedül maradoottságában is, amit a te szent fiad érezett: „Nem vagyok egyedül, mert az Atya velem vagyok“.

Vigasztald a férjet is, aki élettársát s ő benne bizonyára a legjobb barátját is vesztette el.

Vigasztald a szerető szívü rokonokat s mindnyájunkat akik az ő fájdalmukban testvéri érzéssel osztozunk.

Mindnyájunknak adj egyben bölcs tanulságot is, hogy „tudhassuk a mi napjaink számát s járassunk bölcs szívvel“.
Amen.

Ürmösi Károly
tb. esperes.
